číslo 11 | 14. 6. 2021

Kolibřík

Bulletin pro mezioborovou spolupráci v oblasti duševního zdraví

Téma čísla:

Škola v nouzi

Novinky | Zajímavosti | Rozhovory | Představení služeb

Obsah

ÚVODNÍK 1

TÉMA | Školství v době postcovidové 2

TÉMA | Začlenění dítěte do mateřské školy pohledem rané péče 7

TÉMA | Inkluze jako proces 10

TÉMA | Fungující školní poradenské pracoviště jako znak moderní školy 18

TÉMA | Vliv hudby na „přežití“ v domácím prostředí 24

INFORMAČNÍ GRAFIKA | Užitečné odkazy určené rodičům dětí se specifickými potřebami 26

TÉMA | Alternativa jako příklad dobré praxe 28

TÉMA | Integrace a inkluze dětí se speciálními vzdělávacími potřebami 32

TÉMA | Začleňování dětí se specifickými potřebami do kolektivu v NNO Lumpíkov 36

TÉMA | Kruhový trénink v domácích podmínkách 40

POHÁDKA | „TŘI MEDVĚDI“ 44

TÉMA | Kvalitní informace pro efektivní interdisciplinární intervenci 50

Vážení čtenáři,

v tomto čísle jsme se rozhodli věnovat dvěma tématům, která rozdělují společnost – inkluzi a online vzdělávání. Obě se za poslední rok dotkla snad všech rodin s dětmi školou povinnými. Online výuka značně narušila proces začleňování žáků se specifickými vzdělávacími potřebami, a to nejen v oblasti vzdělávání, ale i v oblasti socializace. U těchto žáků se mimo jiné ukázalo jako nanejvýše prospěšné až nutné opřít se do multidisciplinární spolupráce. Spolupráce, která bude sledovat prospěch dítěte a jejíž aktéři se oprostí od předsudků vůči působení odborníků z ostatních resortů, odhodí svá profesní ega, vyhrnou si rukávy a přijmou nové hodnoty, nové způsoby práce.

Kdo z nás má chuť hledat nové přístupy k práci se žáky, s klienty či pacienty? Je to spíše generace do profese vstupující, nebo generace již etablovaná, pro profesi určující? Jaké hodnoty coby nositelé nových přístupů vyznáváme? Pohodlí a stereotyp, nebo efektivní rozvoj a touhu realizovat vizi skutečného začlenění těch, kteří nemají stejné příležitosti jako druzí? A jak vůbec vnímáme slovní spojení „rovné podmínky“?

Řešení v podobě inkluze a reformy péče o duševní zdraví možná není ani tak o systému poskytování podpůrných opatření a o finančních dotacích školám, nemocnicím a službám, jako o vnitřním odhodlání a vytrvalosti každého z nás, o snaze posunout sebe samého – a tím i svou práci – na vyšší úroveň, konkrétně k tvůrčí spolupráci a k ochotě naslouchat druhým, propojovat se s nimi myšlenkově i pracovně a na základě toho tvořit nový funkční styl práce, který nejvíce pomůže dítěti a jeho rodině.

Jakub Majetny a Monika Matulová

Jakub Majetny

Monika Matulová

Školství v době postcovidové

Bc. Jiří Navrátil, MBA

Zeptali jsme se náměstka hejtmana Moravskoslezského kraje pro sociální oblast Bc. Jiřího Navrátila, MBA na zkušenosti s distančním vzděláváním dětí, na vize a koncepce Moravskoslezského kraje, kudy se bude dále ubírat inkluzivní vzdělávání dětí, ale i další rozvoj školství či sociálních služeb. O těchto i o dalších zajímavých tématech se dočtete níže.

Jak se Vám v pozici náměstka daří v době Covidu?

Asi nikdo z nás si před rokem nedovedl představit, co nás celý rok bude čekat. Tak jako teď ještě stále nevíme, jak budou vypadat následující měsíce, i když věřím, že to nejhorší máme za sebou. Jako náměstek pro sociální oblast jsem se zabýval především situací v sociálních službách, pro které jsme od března loňského roku zajišťovali ochranné pomůcky. Od vzniku pandemie jsem rovněž členem krizového štábu, kde jsme zpočátku denně řešili hlavně ve spolupráci s krajskou hygienou vše, co bylo třeba. A to i o víkendech a svátcích, v denní i noční době.

Takže mám-li odpovědět na Vaši otázku, musím říci, že hektičtější dobu než loňský rok a první polovinu letošního jsem ještě nezažil.

Jak se podle Vás v této době žije dětem školou povinným se speciálními vzdělávacími potřebami?

Doba koronavirová přinesla do všech úrovní školství velké a nepředpokládané změny, které znamenaly a znamenají pro naše školy mnoho výzev. Segment speciálního školství nebyl atakou korony v první a druhé vlně zasažen tak masivně jako školy hlavního vzdělávacího proudu. Speciální školy spolu s mateřskými školami byly většinu tohoto období otevřené a poskytovaly standartní výchovně vzdělávací proces.

V období uzavření všech škol v České republice však speciální školy musely překlopit výchovně vzdělávací proces do on-line prostředí. Ne u všech našich žáků to bylo jednoduché. Pro on-line výuku je potřeba asistence rodičů, je třeba mít připojení k internetu, je třeba mít k dispozici PC techniku. Při této formě výuky ruce našich rodičů musí nahradit práci asistentů pedagoga a spolupracovat s učitelem. Učitelé v naší škole natočili mnoho výukových videí, připravovali individuálně pro jednotlivé žáky výuku tak, aby cílili na silné stránky žáka a posilovali slabší. Ve speciálních školách je důležitá a nezastupitelná spolupráce učitele, asistenta pedagoga a zákonného zástupce – a praktická role asistenta v době uzavírky škol byla logicky velmi oslabena. I v době uzavřených škol bylo a je potřeba, aby žáci mohli využívat přímé podpory asistentů pedagoga. Rodiče našich žáků tak velmi uvítali, že se speciální školy znovu poměrně rychle otevřely. Speciální škola nejen vzdělává, ale rodičům našich žáků denně na čas odlehčí. Rodiče se mohou zapojit do pracovního procesu, rodina může normálně fungovat.

Existuje ve vedení našeho kraje mezioborová spolupráce mezi školským, zdravotním a sociálním odborem? Jak vypadá?

V některých oblastech je nezbytné nastavovat v rámci MSK mezioborovou spolupráci, obzvláště pokud se jedná o řešení komplexní situace s přesahem do dalších sfér, typicky je to např. při zefektivňování fungování různých služeb (školských, sociálních, zdravotních), tvorbě projektových záměrů či při zpracovávání koncepcí či cílené metodické podpory. Za tímto účelem vznikají různé pracovní skupiny, mohu jmenovat např. Pracovní skupinu protidrogové prevence nebo Pracovní skupinu prevence kriminality.

Aktuální situace s Covidem neumožňuje příliš mnoho stability a nutí nás všechny neustále k pružnosti. Máte nějakou představu nebo vizi o tom, jak bude vypadat svět sociálních služeb v době po covidu? A svět školství?

Domnívám se, že svět „po Covidu“ už nikdy nebude jako „před Covidem“. A to jak z hlediska pozitivního, tak i negativního. Počítačová gramotnost, která během pandemie bezesporu vzrostla u všech věkových kategorií i v různých oblastech hospodářství, již určitě v populaci zůstane a bude dále rozvíjena. Jednotlivá odvětví budou mít bezpochyby při různých rozhodovacích procesech na paměti, co se může stát a jak je nutné např. vybavení kvalitními komunikačními prostředky, počítači, tablety apod., a to i v odvětvích, kde tomu tak dosud nebylo.

Myslím, že pandemie měla vliv i na mezilidské vztahy, kdy jsme si uvědomili, jak je důležitá rodina, přátelé, ale i školní a pracovní kolektivy.

V oblasti vzdělávání by se mělo v postcovidové době čerpat z toho, co se během distanční výuky osvědčilo, tzn. výrazně se zvýšilo využívání digitálních technologií ve výuce, včetně využívání digitálních materiálů a aplikací, které mohou obohatit i klasickou výuku ve školách. Na druhou stranu bude nutné mírnit důsledky nerovností mezi žáky vzniklé z tzv. digital gapu (digitálního vyloučení), nedostatečného rodinného zázemí nebo nízké motivace některých žáků ke vzdělávání. Jedním

z dopadů současné situace je její negativní vliv na psychiku a sociální vazby dětí a žáků. Školy, školní poradenská pracoviště i školská poradenská zařízení budou plnit důležitou roli také v této oblasti.

Pro rodiče je někdy složité se orientovat v tom, která škola pod co spadá. Zřizovatelem základních škol jsou města, středních kraje. Jak náš kraj podporuje speciální školství a vzdělávání pedagogů v něm působících?

Kraj je rovněž zřizovatelem většiny mateřských, základních a středních škol pro děti a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ve kterých se vzdělává přes 3 300 dětí a žáků. Děti a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami se však mohou vzdělávat rovněž ve speciálních třídách běžných škol, popřípadě jsou individuálně integrovaní do běžných tříd s využitím podpůrných opatření.

Informační, diagnostickou, poradenskou, metodickou činnost, dále odborné speciálně pedagogicko-psychologické služby, preventivně výchovnou péči a další služby poskytují školám školská poradenská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny a speciálně pedagogická centra), jejichž zřizovatelem je kraj. Propojením škol s činností školských poradenských zařízení jsou zajišťovány odpovídající podmínky ke vzdělávání všem dětem a žákům s přihlédnutím k jejich specifickým potřebám.

Významné aktivity v oblasti podpory zavádění principů společného vzdělávání a nastavení rovných příležitostí pro vzdělávání kraj dlouhodobě realizuje v rámci projektů spolufinancovaných ze zdrojů Evropské unie, např. Podpora inkluze v MSK, Krajský akční plán rozvoje vzdělávání Moravskoslezského kraje a aktuálně připraveného projektu Odborné, kariérové a polytechnické vzdělávání v MSK II.

Vzdělávání pedagogických pracovníků je v Moravskoslezském kraji zajišťováno a realizováno převážně prostřednictvím organizace Krajské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a informační centrum, Nový Jičín, příspěvková organizace (KVIC), jejímž zřizovatelem je kraj.

Jak celkově vnímáte kvalitu školství v Moravskoslezském kraji?

Kvalita vzdělávání a její zvyšování je jednou z dlouhodobých a hlavních priorit Moravskoslezského kraje. Se zvyšováním kvality vzdělávání úzce souvisí jednak investice do materiálního vybavení škol, ale rovněž aktivity vedoucí k rozvoji dovedností a gramotností žáků, a především aktivity k posílení znalostí a dovedností žáků, které potřebují pro svůj budoucí život a uplatnitelnost na trhu práce.

Většina středních škol zřizovaných krajem má v současné době adekvátní materiálně technické zázemí, zejména díky projektové činnosti kraje, které je však nezbytné průběžně obnovovat a modernizovat.

Výsledky žáků zhruba z poloviny ovlivňuje jejich socioekonomický status, dlouhodobě proto podporujeme osobní a profesní rozvoj učitelů a ředitelů škol, kteří jsou tak lépe připraveni na negativní faktory. Přestože je kraj zařazen mezi strukturálně postižené regiony s obecně horšími socioekonomickými ukazateli, vykazuje dle mezikrajských srovnání zlepšující se výsledky ve vzdělávání žáků.

Jak hodnotíte zavedení inkluze do českého školství? Můžete uvést například školy v našem kraji s dobře „zvládnutou“ inkluzí?

Protože na školách narůstá počet žáků s různými odlišnostmi, potřebami i obtížemi, je dobře uchopená inkluze přínosem v rozvoji potenciálu každého žáka. Vždy je však nutné přihlédnout k jeho skutečným schopnostem a možnostem. Většina škol v MSK inkluzívní vzdělávání postupně rozvíjí, propracovanější inkluzívní vzdělávání je ve školách s dlouhodobě vyšším počtem žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Většinu těchto škol je možno považovat za příklady dobré praxe v oblasti inkluze. Tyto školy pracují individuálně se žáky, spolupracují s rodinami žáků, se školskými poradenskými zařízeními, naplňují své plány inkluzívního vzdělávání.

Inkluzivní vzdělávání spadá pod společenský proces, jehož snahou je podporovat jedince tak, aby se mohl plně účastnit života společnosti. Inkluze tedy přesahuje oblast vzdělávání. V současnosti je ale spojována zejména se systémem základního školství. Děti, u nichž se předpokládá, že budou v současném vzdělávacím systému potřebovat podporu, definuje školský zákon jako děti se speciálními vzdělávacími potřebami, které mají nárok na podpůrná opatření, tedy již nejsou definovány skrze diagnózu, nýbrž jako ty děti, které k uplatnění svého vzdělávacího potenciálu na rovnoprávném základě s ostatními potřebují podporu.

V inkluzivní škole je samozřejmostí heterogenní složení kolektivu, kde se každý jedinec stává objektem individualizovaného přístupu. V jedné třídě se tak spolu vzdělávají děti se zdravotním postižením i děti bez postižení, děti zvláště nadané i výukově slabší, děti cizinců, děti různých etnik, nebo např. děti pocházející ze sociálně znevýhodněného prostředí. Mezi základní principy inkluzivní školy patří: důraz na spolupráci, víra v přirozené vlastnosti dětí, učení se, otevřenost k jinakosti.

Inkluze, stejně jako další přístupy ke vzdělávání, má své výhody a nevýhody. Přesto se ukazuje, že v některých (především severských) zemích tento přístup funguje velmi dobře.

K dobře fungující inkluzi je nezbytná jednotná a dlouhodobá politická podpora, předem dobře stanovená strategie, odpovídající financování a podpora pedagogů. V České republice se často zapomíná na to, že inkluze je proces, který může trvat velmi dlouhé období. Do běžných tříd jsou zařazováni žáci s vážnými problémy, jejichž výuku nemohou učitelé bez vzdělání v oblasti speciální pedagogiky zvládnout. Asistent pedagoga má většinou pouze kurz, a to je málo.

Často dochází u veřejnosti ke zkresleným představám, že inkluze je určena hlavně minoritním skupinám nebo pouze jedincům se speciálními vzdělávacími potřebami. Dobře provedená inkluze je však přínosem pro celou společnost (jednotlivce i skupiny), je společenským procesem, který vyžaduje delší čas pro přípravu, realizaci i hodnocení.

Já sám jsem zastáncem inkluze a věřím, že každé dítě a jeho rodina má právo na rovnoprávné vzdělávání a zapojení do společnosti, i když inkluze je často náročný a dlouhodobý proces.

Má kraj koncepční přístup k financování asistentů pedagogů pro žáky druhých stupňů ZŠ? Aktuálně je to dost třaskavé téma, mnozí rodiče mají obavy z toho, že již zavedený způsob podpory dítěte skončí bez navazujícího řešení.

Působení asistenta pedagoga je jedním z nástrojů inkluzívního modelu vzdělávání. Jedná se o tzv. podpůrné opatření, které je závislé na výsledku vyšetření dítěte či žáka ve školském poradenském zařízení a doporučení příslušného stupně podpory; finanční prostředky obdrží škola ze státního rozpočtu dle normované finanční náročnosti stanovené vyhláškou č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, ve znění pozdějších předpisů.

Rozhovor vedl Jakub Majetny

Bc. Jiří Navrátil, MBA
náměstek hejtmana Moravskoslezského kraje pro oblast sociální

Začlenění dítěte do mateřské školy pohledem rané péče

Mgr. Jana Macečková

Se speciální pedagožkou Mgr. Janou Macečkovou jsme si povídaly o přínosu rané péče, o významu rané péče v zapojení dětí do integračních procesů, o příkladech dobré praxe a o významu multidisciplinárních týmů pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami – a rády se o výsledky své diskuze podělíme i s vámi.

Můžete krátce představit, co je raná péče a jak její činnost souvisí s integrací dítěte do mateřské školy?

Raná péče podporuje rodinu s dítětem, které má zdravotní postižení nebo potíže ve vývoji. Je to terénní služba. Pracujeme hlavně v rodině, v přirozeném prostředí dítěte. A protože druhým přirozeným prostředím dítěte po rodině je mateřská škola, kde dítě tráví polovinu dne, začali jsme před několika lety více spolupracovat právě s mateřskými školami a školskými poradenskými institucemi. Ve chvíli, kdy dítě zvládá situace doma, rodiče vědí, jak ho rozvíjet, a dítě začne chodit do mateřské školy, velmi se blíží situaci běžného dítěte, a to je smyslem naší služby.

Co je podle Vás zapotřebí k úspěšnému integrování dítěte do mateřské školy?

Mám zkušenost, že v první řadě je zapotřebí poznat mateřské školy běžné i ty speciální, kam by rodiče mohli dítě zapsat. Určitě je dobré se do několika mateřských škol zajít podívat a vzít s sebou i dítě, aspoň na chvíli, aby se pedagogové poznali s dítětem i rodiči a mohli jim říct, jaké jsou možnosti zařízení po stránce personální, odborné, hygienické a podobně. Zažila jsem i příběh, kdy během seznamování všichni společně došli k tomu, že kolektiv běžné třídy by byl pro dítě příliš zatěžující a že bude lepší zvolit mateřskou školu speciální, kde mají pedagogové větší zkušenost s dětmi s postižením.

Když si rodiče mateřskou školu vyberou, je zapotřebí sladit vše tak, aby se všichni cítili v bezpečí – dítě, rodiče, pedagogové, ale i ostatní děti a jejich rodiče, aby nikdo nezažíval pocit bezmoci v náročných situacích. V tom je rodině i škole nápomocné speciálně pedagogické centrum nebo pedagogicko-psychologická poradna, a dále je možné využít podpory odborníků, kteří už s dítětem pracují, případně setkání okolo dítěte, ale také třeba ranou péči.

Jak tato podpora v praxi vypadá?

Když přijde čas, aby dítě nastoupilo do mateřské školy, předáme rodině kontakt na speciálně pedagogické centrum (SPC), kde proběhne vyšetření dítěte a rodiče dostávají doporučení ke vzdělávání. Máme velmi dobrou zkušenost se spoluprací s SPC i s pedagogy mateřských škol. Pracovníci rané péče mohou dítěti pomoci v přizpůsobení se novému prostředí, protože dítě znají delší dobu, vědí, jak komunikuje, jak si hraje, jak zvládá obtížné situace. V praxi to probíhá tak, že si pak místo konzultace v rodině jednou, dvakrát domluvíme konzultaci v mateřské škole. Tam pak společně procházíme jednotlivé činnosti, do kterých se dítě bude zapojovat. Pokud je adaptace pro dítě příliš obtížná, rodiče mohou krátkodobě využít sociálně aktivizační službu, kam dítě dochází a trénuje potřebné dovednosti v tří až čtyřčlenné skupince dětí.

Jak se Vám daří zapojovat další odborníky, kteří s dítětem pracují? V čem vidíte přínos svolávání multidisciplinárních týmů okolo dítěte?

Pokud nejde vše snadno, vnímám multidisciplinární setkání (Setkání okolo dítěte přes spolek Rovnováha) jako nejlepší způsob, jak přizvat ostatní, kteří jsou s dítětem v kontaktu a přinést více nápadů, jak zvládnout situaci. Nejčastěji se při setkáních okolo dítěte v MŠ potkávají rodiče, pedagogové, logopedi a pracovníci SPC a sociálních služeb. Když to situace vyžaduje, také psychologové a lékaři. Pokud je někdo z odborníků časově velmi vytížen a nemůže přijít, pomůže i to, když napíše pár řádků, jak situaci vidí ze své perspektivy. Setkání okolo dítěte může pomoci rozkrýt náročné situace i obavy a najít k nim řešení, objevit způsoby, jak podpořit dítě i dospělé nebo jak sjednotit přístup.

Podělíte se s námi o dobrou praxi a inspiraci?

Vzpomínám si na příběh děvčátka, které v mateřské škole odmítalo jíst, a při setkání se našlo hned několik možných způsobů, jak postupovat, které pak paní učitelky s úspěchem vyzkoušely.

U chlapce s autismem se díky týmu podařilo domluvit, že v rodině, v mateřské škole i při kroužcích všichni reagovali na zátěžové situace stejným způsobem a chlapec začal zvládat tyto situace bez projevů agrese.

Na jednom z posledních setkání jsme se sešli kvůli hledání motivačních prvků pro chlapce předškolního věku. Dítě nerozumělo slovnímu ocenění a zdálo se, že není nic, co by ho motivovalo. Během setkání vznikl seznam téměř dvou desítek způsobů motivace, které se pak paní učitelce a asistentce osvědčily ve třídě.

Vnímáte, že došlo za poslední roky k nějakému posunu v integraci dětí?

Vnímám, že pedagogové v běžných třídách mají více zkušeností a méně obav ze začleňování dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Také se daří lépe vyhodnotit, kdy podpořit dítě v docházce do běžné třídy a kdy bude vhodnější nechat ho navštěvovat mateřskou školu speciální. A v posledních měsících si rodiče i pedagogové častěji říkají o Setkání okolo dítěte.

Rozhovor vedla Monika Matulová

Mgr. Jana Macečková
speciální pedagog
působící v poradně rané péče
Lydie Slezské diakonie

Inkluze jako proces

Mgr. Lenka Hečková a Mgr. Klára Laurenčíková

Inkluze (z latinského inclusio) znamená zahrnutí nebo přijetí do celku. Vychází ze skutečnosti, že všichni jsme součástí jedné společnosti a odlišnosti jsou přirozené a obohacující. V širším slova smyslu pokrývá všechny aspekty života jedince od rodinného zázemí přes vzdělávání a zaměstnání po volnočasové aktivity a celkovou přístupnost ke všem možnostem.

Inkluze je dlouhodobý proces, přirozený vývoj a přístup v civilizované společnosti. Její celospolečenské přijetí a uvedení v každodenní realitu stojí na každém z nás i na společnosti jako celku. Nikdo z nás si nevybírá, s jakým znevýhodněním nebo do jakých podmínek se rodí, nikdo si nevybírá, jaká nemoc nebo úraz ho v životě potká, nikdo nechce být kvůli svému znevýhodnění omezován či vyčleňován. Všichni z nás potřebují mít své místo ve společnosti.

V oblasti školství definujeme inkluzi jako proces, jehož cílem je podporovat rovné šance dětí na vzdělávání a nastavit takový systém podpor, který umožňuje všem dětem bez rozdílu vzdělávat se společně a plnit povinnou školní docházku ve školách hlavního vzdělávacího proudu. Cílem inkluze je zajistit optimální podmínky pro sociální a kognitivní rozvoj všech dětí a podpořit vzdělávací potenciál a úspěšnost každého žáka.

Pohledem filozoficko-etickým je škola v současné společnosti nejdůležitějším hybatelem v oblasti socializace a vytváření podmínek pro budoucí shodu a společenskou soudržnost. Pohledem lidskoprávním je inkluzivní vzdělávání nejen naším mezinárodním právním závazkem vyplývajícím z řady deklarací a mezinárodních úmluv, k nimž ČR přistoupila již před mnoha lety, ale především způsobem, jak doručit všem dětem jejich přirozená práva na rovném a spravedlivém základě. Pohledem historicko-pedagogickým je inkluze přirozeným vývojem ve školství. Nejprve se mohli vzdělávat jen urození, následně jen chlapci, postupně i dívky, ač odděleně od chlapců. A dnes je společné vzdělávání všech dětí běžnou praxí, nad kterou se snad již brzy také nikdo nebude pozastavovat.

Zajímavý je dále pohled ekonomický, který platí na řadu odpůrců nereflektujících na lidskoprávní a etickou argumentaci. Vysoká míra selekce totiž způsobuje nejen horší hospodářské výsledky, ale také nižší konkurenceschopnost společnosti, a jejím důsledkem je nižší uplatnění na trhu práce, vyšší nezaměstnanost, vyšší riziko napětí ve společnosti i vyšší riziko kriminálního chování. Kromě toho zatěžuje systém finančně, formou sociálních dávek. Systémová podpora inkluze se z dlouhodobé perspektivy ekonomicky výrazně vyplatí.[1]

Inkluze se týká všech. Jejím cílem je snaha o maximální rozvoj potenciálu každého žáka a doručení individualizovaného přístupu každému dítěti, nejen žákům s rozličnými speciálními vzdělávacími potřebami. V zahraniční i lokální praxi se ukazuje, že dobré inkluzivní školy jsou dobré školy pro všechny své žáky. Umí pracovat s heterogenními kolektivy dětí ve smyslu individuálního přístupu k žákům, diferenciace výuky, práce s chybou, poskytování formativní zpětné vazby, umožnění zažívání úspěchu všem žákům bez rozdílu a péče o klima, dobré vztahy a well-being všech dětí.

Proč se to někde daří více, jinde méně a někde vůbec? V praxi je to opravdu pořád hodně o lidech a jejich přístupu. Někde se hledají cesty, jak na to, jinde důvody, proč to nejde.

Na základě platné právní úpravy má každé dítě právo vzdělávat se ve své spádové škole s potřebnou podporou. Od září 2016 také stát financuje dětem se speciálními vzdělávacími potřebami – respektive školám, které je vzdělávají – nezbytná podpůrná opatření ze státního rozpočtu.

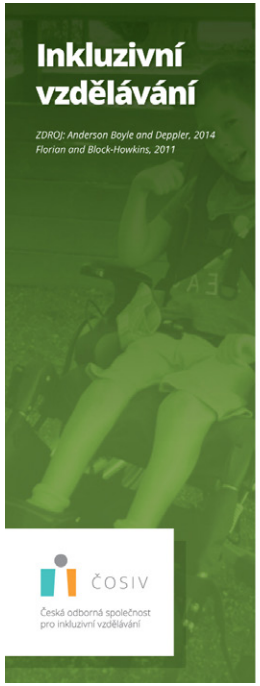

[1] *Studie Vysoké náklady nízkého vzdělávání, IDEA, 2020: https://idea.cerge-ei.cz/studies/vysoka-cena-nizkeho-vzdelani-v-ceske-republice*

Inkluze v českých školách není nepřipravená novinka, ale dlouhodobý proces. Tzv. inkluzivní novela zavedla od září roku 2016 jen několik nezbytných změn.

Systémová podpora a financování je dobrým základem a nutným předpokladem začlenění dětí do hlavního vzdělávacího proudu, sama o sobě však nestačí a dobrá implementace inkluze v praxi vyžaduje také kvalitní personální, metodickou, vzdělávací a multidisciplinární podporu.

Inkluze je proces a je třeba hledat cesty, jak vzdělávání dětí v hlavním vzdělávacím proudu v praxi podpořit. Je stále co zlepšovat, školám je nutné ke vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami zajistit adekvátní podporu, podmínky i partnery. Dlouhodobě zanedbaná je u nás oblast včasné identifikace dětí v psychosociální zátěži a včasná podpora takto identifikovaných dětí a jejich rodin. Stále vázne také potřebná multidisciplinární spolupráce sociálního, zdravotního a školského sektoru.

Řada škol je pořád zaměřena především na neustále bobtnající obsahy vzdělávání, zatímco péče o vztahy a klima stejně jako cílená socioemoční výchova a péče o duševní zdraví a celkový wellbeing dětí i pedagogů mnohde chybí. V praxi škol chybí odborná infrastruktura v personálním standardu školy. Každá škola by měla mít k dispozici kvalitně obsazené školní poradenské pracoviště, ve kterém by neměl scházet speciální pedagog a psycholog. Nezbytná je na praxi orientovaná pregraduální příprava budoucích učitelů, akcentující témata práce s heterogenními kolektivy, podpory duševního zdraví i trauma respektujícího přístupu. Cílenou metodickou podporu a další vzdělávání zejména v práci s dětmi s duševními obtížemi a náročným chováním potřebuje i řada stávajících pedagogů. Inkluzivní přístup lze výrazně podpořit také kolegiálním sdílením, sdílením příkladů dobré praxe, mentoringem a supervizemi. A v neposlední řadě je potřeba konzistentní podpora a vedení ze strany MŠMT, minimalizace nekonstruktivních změn v legislativě a snižování často zbytečné administrativní zátěže škol.

Otázka již dávno nestojí, zda inkluze ano či ne, ale jak na to, aby celý proces v zájmu všech dětí dobře fungoval a aby školy měly k inkluzivnímu vzdělávání potřebné podmínky a náležitou podporu!

Distanční vzdělávání

České pojetí nouzových opatření spojených s pandemií COVID 19 dopadlo na děti a dospívající velmi tvrdě. Uzavírka škol byla v České republice jednou z nejdelších na světě. Zdaleka ne všechny děti měly k distančnímu vzdělávání vhodné podmínky a dostatečnou podporu ze strany školy, rodiny a systému. Distanční vzdělávání těžce dopadlo na řadu dětí a jejich rodin, na děti různě znevýhodněné pak znatelně více. Nejde však jen o negativní dopady na výchovně-vzdělávací proces a další prohloubení nerovností ve vzdělávání, které jsou v ČR i bez pandemie dlouhodobým problémem a jejichž řešení je jedním z hlavních cílů aktuálně platné Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+[2]. Negativní dopady dlouhodobé izolace dětí jsou patrné také v oblasti jejich duševního zdraví a celkového well-beingu. Děti a dospívající nemohli po dlouhé měsíce navštěvovat volnočasové aktivity ani trávit čas se svými kamarády. Z dostupných dat zkoumajících ukazatele v průběhu pandemie vyplývá, že děti v důsledku nouzových opatření významně omezily svoje sociální kontakty mimo školu a přišly o většinu svých volnočasových aktivit. Počet dětí, které se mimo školu scházely s kamarády, klesl z více než 70 % na konci září, tedy v době počínajících restrikcí, na 33 % na začátku listopadu 2020. Děti rovněž přišly o téměř všechny svoje sportovní, kulturní a umělecké aktivity (kroužky). V souběhu s těmito změnami se podle většiny rodičů (55 %) zhoršila i pohoda a pocit štěstí dětí. Řadu dopadů na duševní zdraví svých dětí rodiče přitom ani nemusí registrovat, nicméně výzkum je jasně potvrzuje.[3]

Negativní dopady celoroční izolace jsou patrné u většiny dětí, pro děti různě znevýhodněné a ohrožené je však dlouhodobá sociální izolace a absence pravidelné osobní školní docházky velmi riziková. Ohroženy jsou zejména děti sociálně znevýhodněné, děti se speciálními vzdělávacími potřebami, nebo děti, pro které je domácí vzdělávání velkou zátěží a potřebují k němu výraznou individuální pomoc a podporu rodiny. Vzdělávání v aktuálním pojetí totiž klade velké nároky mimo jiné také na rodiče všech dětí, které si s distančním vzděláváním neumí poradit sami – a to se týká palčivě nejen dětí různě znevýhodněných, ale také dětí mladšího školního věku. Dítě, které z různých důvodů nemůže dostat adekvátní podporu rodiny, zcela logicky nemůže prospívat stejně jako to, které podporu má. Aktuální průzkum mapující přístup ZŠ a SŠ k distanční výuce sociálně zne-

[2] *Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+: https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030*

[3] *Distanční vzdělávání na jaře a podzim 2020: Pohled rodičů: https://www.ucitelnazivo.cz/blog/vyuka-na-dalku-ocima-rodicu-je-lepsi-nez-na-jare-ale-deti-ji-nenesou-dobre*

výhodněných žáků ukazuje, že pětina rodin byla stále bez kontaktu se školou, více než čtvrtina dětí nerozuměla probírané látce, čtvrtina škol nezjišťovala, zda má dítě doma počítač vhodný k online výuce, a třetina rodičů měla problém děti podpořit kvůli složitosti probírané látky.[4]

Výraznou roli v prospívání dítěte během pandemie hrálo pochopitelně socioekonomické zázemí a celková podpora a situace rodiny dítěte. Podle dostupných dat došlo během pandemie k výraznému nárůstu duševních obtíží i vážných duševních onemocnění u dětí a mládeže i u dospělé populace, k nárůstu násilí v rodinách i k nárůstu patologického chování dětí (agrese, šikana, závislostní chování). Dlouhodobá izolace a stres spojený s pandemií měly prokazatelné negativní dopady na duševní stav obyvatelstva. Prevalence hlavních depresivních poruch a riziko sebevražd se ztrojnásobilo a současně se zdvojnásobila prevalence úzkostných poruch.[5] Nejen mezi dospělou populací, ale také mezi dětmi a mladistvými je pozorován dramatický nárůst duševních obtíží. Výrazně narůstá počet dětských sebevražedných pokusů, přibývají úzkostné a depresivní stavy. Linka bezpečí registrovala v průběhu první vlny epidemie COVID-19 v ČR až 30% nárůst hovorů s tématem násilí v rodině, 30% nárůst osobních problémů a psychických potíží a 30% nárůst problémů v souvislosti s internetem, včetně sexuálního zneužívání.[6] Zároveň aktuální výzkum potvrzuje zvýšený počet konfliktních situací především v rodinách s mladšími dětmi, tj. s dětmi na prvním stupni základních škol.[7] Karanténa a vzdělávání na dálku zvýšily konflikty v rodinách, 20–30 % rodin reportovalo zvýšení konfliktů jak mezi rodiči a dětmi, tak mezi dětmi samotnými, přičemž nárůst konfliktních situací nastával nejvíce právě v rodinách s dětmi na prvním stupni. Ambulance se zároveň dlouhodobě plní dětmi ohroženými duševním onemocněním v důsledku pandemie – dětmi, které dosud žádné duševní problémy nevykazovaly. Děti a dospívající jsou během dlouhodobé izolace náchylní k depresím a úzkostem.[8]

[4] *Jak se učí na dálku sociálně znevýhodněné děti, 2021: https://www.clovekvtisni.cz/jak-se-uci-na-dalku-socialne-znevyhodnene-deti-7374gp*

[5] *Increase in prevalence of current mental disorders in the context of COVID-19, 2020: https://www.cambridge.org/core/journals/epidemiology-and-psychiatric-sciences/article/increase-in-prevalence-of-current-mental-disorders-in-the-context-of-covid19-analysis-of-repeated-nationwide-crosssectional-surveys/1FDE06C80D8CE44526CC016B565D79F5*

[6] *Vliv epidemie koronaviru na nárůst duševních onemocnění u Čechů, 2020: https://www.mzcr.cz/tiskove-centrum-mz/vliv-epidemie-koronaviru-na-narust-dusevnich-onemocneni-u-cechu-projednala-rada-vlady-pro-dusevni-zdravi/*

[7] *Nerovnosti ve vzdělávání jako zdroj neefektivity, 2021, zatím oficiálně nezveřejněný průzkum PAQ Research think-tank IDEA*

[8] *Zhodnocení stavu a potřeb v oblasti školské prevence rizikového chování během druhé vlny epidemie covid-19, 2020: https://www.adiktologie.cz/file/1017/zprava-sepa-rsr-kad-1lfuk-9-12-2020.pdf*

Duševnímu zdraví dětí také prokazatelně neprospívá množství času stráveného v online prostředí. Děti zde během distanční výuky trávily nejen svůj studijní, ale hojně také svůj volný čas. Doba strávená před obrazovkami navíc často nebyla adekvátně vyvážena, případně zcela nahrazovala pohyb a obvyklé volnočasové či společenské aktivity, což výrazně negativně ovlivnilo nejen fyzické, ale především duševní zdraví dětí a mladistvých.

Podle průzkumu v oblasti školské prevence rizikového chování narostlo riziko hlavně u online závislostí, mezi které patří například nadužívání sociálních sítí, gaming nebo online pornografie. Školy během distanční výuky zaznamenaly nejvíce problémy související s duševním zdravím, prevenci rizikového chování obecně se však při vzdělávání distančním způsobem věnovala méně než polovina z nich. Jako hlavní překážku uváděly nedostatek času, jinak řečeno na prevenci prostě nezbyl čas.[9]

Pokud nezačneme urychleně, efektivně a systémově jednat, prohloubení nerovností ve vzdělávání a zvýšený výskyt duševních onemocnění u dětí budou mít přímé dopady jak na kvalitu budoucího života řady dětí, tak dopady ekonomické. Většině z nás snad záleží na osudech a budoucnosti dětí, které si své znevýhodnění samy nevybírají, ostatní snad budou slyšet alespoň na data a náklady hrozící v souvislosti s řešením nerovností ve vzdělání i souvisejících zdravotních a sociálních následků u dětí. Ty totiž mohou být nevyčíslitelné a pochopitelně se odrazí také v sociální soudržnosti naší společnosti. To vyplývá také z aktuální studie Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu, která odhaduje ekonomické, společenské a sociální dopady nerovností a nedostatečné funkční gramotnosti některých žáků nejen na ekonomiku. Snížení výskytu nerovností má podle ní potenciál zvýšit tempo dlouhodobého růstu české ekonomiky, kdy kromě pozitivního dopadu na produktivitu práce by vyšší gramotnost přispěla příjmům veřejných rozpočtů také nepřímo, například skrze nižší náklady na sociální dávky, náklady na bezpečnost a řešení kriminality.[10]

Všechny děti, zejména však děti jakkoliv ohrožené a znevýhodněné, proto v dnešní době potřebují zvýšenou podporu nejen v učení, ale také v psychosociální oblasti. V důsledku pandemie hrozí zvýšené riziko umísťování dětí do psychiatrických a ústavních služeb z důvodů problémového chování či záškoláctví, předčasné odchody ze vzdělávání či vracení dětí ze škol do školek či propadání, které jsou pro děti vždy zraňující a stigmatizující. Proto je nyní naprosto stěžejní co nejdříve a na systémové úrovni pro jednotlivé stupně vzdělávání v ČR realizovat opatření pro mírnění dopadů pandemie[11] na děti a mladistvé v krátkodobém, střednědobém i dlouhodobém horizontu.

[9] *Zhodnocení stavu a potřeb v oblasti školské prevence rizikového chování během druhé vlny epidemie covid-19, 2020: https://www.adiktologie.cz/file/1017/zprava-sepa-rsr-kad-1lfuk-9-12-2020.pdf*

[10] *Vysoké náklady nízkého vzdělání v České republice, 2020: https://idea.cerge-ei.cz/files/Studie_IDEA_08_2020_Vysoka_cena_nizkeho_vzdelani/Studie_IDEA_08_2020_Vysoka_cena_nizkeho_vzdelani.html#p=1*

[11] *Návrh opatření ČOSIV k mírnění negativních dopadů pandemie v oblasti vzdělávání a duševního zdraví dětí: https://cosiv.cz/cs/2021/05/26/navrh-opatreni-k-mirneni-negativnich-dopadu-pandemie-v-oblasti-vzdelavani-a-dusevniho-zdravi-deti/*

V krátkodobém horizontu je aktuálně třeba:

1. Efektivně finančně podpořit obnovu vzdělávání v ČR ve všech stupních (s využitím zdrojů Národního plánu obnovy).

2. Identifikovat co nejvíce dětí (i mladistvých), kterým se ve škole nedaří nebo mají duševní obtíže, a poskytnout jim pomoc.

3. Vyhlásit boj školní neúspěšnosti a zajistit dostupnost doučování pro každé dítě, které je potřebuje.

4. Do podpory ohrožených dětí zapojit všechny kapacity (pracovníky ŠPP, učitele, asistenty pedagoga, vychovatele, dobrovolníky, knihovny, studenty pedagogických fakult).

5. Podpořit vzájemné doučování žáků, spolupráci a dobré vztahy.

6. Zajistit dostupnost školních poradenských služeb pro všechny potřebné děti i rodiče.

7. Pravidelně informovat rodiče i děti o kontaktech pomoci (např. Linka bezpečí, Linka pro rodinu a školu, Zapojme všechny, web Opatruj.se a další podpůrné služby).

8. Informovat pedagogy, jak poznat ohrožené dítě a jak mu úspěšně pomoci.

9. Zaměřit se na základní obsahy a kompetence a nestresovat děti množstvím učiva. Podpořit dobrou adaptaci dětí.

10. Řídit proces zmírnění dopadů pandemie na centrální úrovni (např. v rámci specializovaného odboru na MŠMT).

Ve střednědobém horizontu pak:

1. Zajistit dostupnost podpůrných opatření pro všechny pandemií poškozené děti.

2. Zajistit dostupnost a systémové financování poradenských a psychosociálních služeb ve všech školách a školských zařízeních.

3. Podporovat ve školách duševní zdraví žáků a rozvoj socio-emočních dovedností. Programy primární prevence cílit více na témata duševního zdraví.

4. Systémově přispívat dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí na konektivitu (např. v rámci přídavků na děti).

V dlouhodobém horizontu

A v dlouhodobém horizontu pak dále systémově pracovat na individualizované podpoře všech dětí, na dalším vzdělávání pedagogů a posilování kapacit odborníků.

1. Zajistit předškolní docházku dětí ze socioekonomicky znevýhodněného prostředí a preventovat jejich předčasné odchody ze vzdělávání.

2. Soustavně vzdělávat pedagogické pracovníky v oblasti duševního zdraví dětí a minimalizace dopadů traumat na děti a mladé lidi.

3. Připravovat budoucí pedagogy v oblasti podpory duševního zdraví a práce s heterogenními kolektivy.

4. Navyšovat kapacity odborných služeb (krizové a podpůrné sociální a zdravotní služby) a podporovat zavádění multidisciplinárních týmů na podporu duševního zdraví do školského prostředí.

Když se zapojíme všichni a podaří se nám realizovat co nejvíce z těchto a dalších doporučení, pomůžeme dětem i školám k lepším podmínkám pro vzdělávání![12]

Rozhovor vedla Monika Matulová

[12] *Infografika Jak mírnit negativní dopady pandemie do vzdělávání a duševního zdraví dětí: https://cosiv.cz/wp-content/uploads/2021/05/JAK-ZMI%CC%81RNIT-NEGATIVNI%CC%81-DOPADY-PANDEMIE-1.pdf*

Mgr. Klára Laurenčíková
předsedkyně ČOSIV

Mgr. Lenka Hečková
právní expert ČOSIV

Fungující školní poradenské pracoviště jako znak moderní školy

Mgr. Martin Tomášek, Ph.D. a PhDr. Petr Nilius, Ph.D.

S tvůrci koncepce rozvoje vzdělávání a budování funkčních školních poradenských pracovišť v městské části Ostrava-Poruba jsme debatovali nad jejím významem, smyslem i přínosem a rádi bychom se o tuto dobrou praxi podělili i s Vámi v následujícím rozhovoru.

Pane Tomášku, jste nositelem koncepce rozvoje vzdělávání v městské části Ostrava-Poruba. Můžete nám stručně tuto koncepci představit? Jaké potřeby stály za jejím vznikem a co je jejím cílem?

„Koncepce rozvoje porubského vzdělávání vznikla ze tří důvodů: abychom si sami ujasnili, jak do sebe jednotlivé aktivity v této oblasti zapadají; abychom s našimi cíli seznámili koaliční partnery a získali pro jejich naplňování politickou podporu; abychom vytvořili měřítko, na jehož základě budeme schopni dosažený stav hodnotit. Otevřeně tím říkáme, že je pro nás důležitý pohled všech aktérů vzdělávacího procesu (viz každoroční dotazník ke klimatu školy), budování školních poradenských pracovišť zajišťujících přístup ke vzdělávání pro všechny děti, podpora výuky cizích jazyků (a nově i češtiny u dětí s odlišným mateřským jazykem) a vytváření podmínek pro realizaci alternativních pedagogik (Waldorf, Montessori). Naše koncepce má tedy čtyři hlavní pilíře."

Jakou roli má Ambulance klinické psychologie v konkrétní práci se školami?

M. Tomášek: „Petr Nilius jako odborný garant části koncepce rozvíjející školní poradenská pracoviště zajišťuje supervizi odborné kvality pracovišť, v rámci toho organizuje pravidelná školení pracovníků, kultivuje komunikaci a spolupráci napříč poradenským systémem a přichází s potřebnými impulzy, jakými byl např. letos screening školní zralosti předškoláků."

P. Nilius: „Těžištěm naší činnosti je klinická práce ve zdravotnictví, nicméně většina z nás má aktivní pracovní zkušenost v rámci vzdělávacího systému - od mateřských škol až po působení na univerzitách. Dlouhodobě je naší filozofií spolupracovat napříč resorty, podporovat přenos poznatků ze zdravotnictví směrem do škol a kultivovat meziresortní spolupráci. Zjednodušeně řečeno se snažíme propojovat znalosti a zkušenosti z oboru klinické psychologie s problematikou školství formou organizace vzdělávání a pravidelných intervizních setkání pedagogických pracovníků působících ve školních poradenských pracovištích. Recipročně však dostáváme informace a zpětné vazby od kolegyň a kolegů ze školství, které tlumočíme směrem do zdravotnictví. Toto propojení světů se jeví být extrémně důležité právě v krizových obdobích a při řešení nenadálých celospolečenských situací, jakou je např. COVID 19 situace. Takže je to oboustranně výhodný vzdělávací proces, který recipročně formuje přemyšlení. Naší výhodou je rovněž nezávislá pozice umožňující organizovat setkání na partnerské bázi, kdy se vzájemně respektujeme.

Jakou roli hrají školní poradenská pracoviště v inkluzi a jak by měla optimálně fungovat?

M. Tomášek: „Nenahraditelnou. Jsou praktickým naplněním práva na vzdělání pro všechny děti, představují protiváhu výkonově pojatého školství podporujícího dělení dětí na rychlé a pomalé, školně úspěšné a školně neúspěšné, vítěze a poražené. Školy si na tento pohled postupně zvykají a přestávají ho vnímat jako ohrožení kvality vzdělávání. Aby jejich fungování bylo systemizováno, tj. zajištěno po finanční i personální stránce, tak zejména potřebujeme dostatek speciálních pedagogů a školních psychologů."

P. Nilius: „Celospolečenská proměna se vrací ke konceptu, kdy komunitním centrem se stává opět škola. A je to právě škola, která je aktivním nositelem inkluzivního a poradenského procesu."

Jak tento projekt probíhá v praxi?

P. Nilius: „Pravidelná metodická setkání a diskuse s kolegy ze školních poradenských pracovišť a mateřských škol nám specifikují požadavky na podobu metodické podpory. Tato zpětná vazba společně s doporučeními České školní inspekce, s analýzami místního a krajského akčního plánu rozvoje vzdělávání, se záměrem vzdělávací strategie 2030+ a počiny dalších organizací spolupodílejících se na proměnách kraje (např. Moravskoslezského inovačního centra nebo Moravskoslezského paktu zaměstnanosti) napomáhá vytvořit zacílenou a systematizovanou podporu školním psychologům, speciálním pedagogům, výchovným poradcům, kariérovým poradcům, koordinátorům nadaní, ale také pedagogům mateřských škol. Tuto koncepci každoročně schvaluje rada obce, je představena ředitelům základních a mateřských škol a následný školní rok je realizována. Účast je dobrovolná a vždy když máme "volná" místa, tak je otevíráme kolegům z dalších částí Ostravy. Respektujeme, že každá odbornost má trošku jiné potřeby a časové možnosti. Obvyklým dnem setkání je čtvrtek a obvyklá témata k diskusi vycházejí nejčastěji z problematiky vývojové

psychopatologie, problematiky inkluzivního vzdělávání, a podobně. Vzdělávání je obvykle ukotveno systémem dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Snažíme se o sdílenou dobrou praxi mezi pracovníky školních poradenských pracovišť a zároveň podporujeme jejich aktivní součinnost s orgány sociálně právní ochrany dětí, se školskými poradenskými zařízeními, a v neposlední řadě i se zdravotníky.

Nicméně loňský rok byl specifický. Celý koncept se najednou stal extrémně dynamickým a původní plány vzaly za své. Díky pracovníky zažité pravidelnosti se podařilo udržet poskytování podpůrných opatření ve školách už na jaře loňského roku, systematicky jsme řešili problematiku dostupnosti vzdělávání, vznikala doporučení pro poskytování distančních forem péče a díky spolupráci ředitelů a Ph.D. Tomáška probíhaly pravidelné výměny informací o stavu a potřebách žáků. Podpořili jsme školní psychology dovybavením a zácvikem v práci s diagnostickými metodami, tak aby byli schopni poskytnout součinnost při zhoršené dostupnosti fungování školských poradenských zařízení. Obdobně jsme zaškolili pedagogy mateřských škol a speciální pedagogy pro včasnou identifikaci u dětí předškolního věku.

Systematičnost, pravidelnost, otevřenost, sdílenou zkušenost a partnerský přístup považuji za klíčové jak v časech klidných, tak i komplikovaných. Díky pravidelnosti setkání jsme schopni rychle reagovat na akutní situace, které vyžadují koordinovaný přístup a informace, např. když v prosinci 2019 proběhl útok střelce ve FNO, byly naši školní psychologové okamžitě připraveni poskytovat (a poskytovali) krizové intervence individuálně dětem zasaženým událostí, tak i celým třídám.

Jde vidět, že právě díky této pravidelnosti si většina škol úspěšně osvojuje individualizovaný a koordinovaný přístup při řešení obtíží směrem k pedagogickému sboru a rozrůstající týmy školních specialistů se stávají integrální součástí škol."

Tato koncepce práce se školními poradenskými pracovišti má velký vliv na vedení oborníků pracujících s dětmi ve školním prostředí. Jak se přímo promítá do školního úspěchu dětí a do jejich výchovy?

M. Tomášek: „Na to nedokážu odpovědět. Uvědomuji si, že např. nízká čísla dětí s podpůrnými opatřeními svědčí spíše o nízké rozlišovací schopnosti školy, než že by žádné problémy neexistovaly. Péče o děti je během na dlouhou trať s těžko měřitelnými výsledky. Přesto věřím, že podat dítěti, rodičům či učitelům pomocnou ruku musí být lepší, než je nechat, ať se s problémy vypořádají sami."

P. Nilius: „Je otázkou, jestli nám jde o školní úspěch, u kterého se můžeme ptát, co to vlastně znamená, anebo jde o zajišťování rovného přístupu ke vzdělání, vytváření bezpečného prostředí pro růst osobností dětí a zajištění „dobrého klimatu" vzdělávacího procesu pro každého. Koncepce má vliv spíše na druhý z jmenovaných cílů. Vytváří podporu pracovníkům, tak aby se necítili úplně sami, pomáhá šířit povědomí a znalosti potřebné pro kvalitní poskytování koordinované péče, a v neposlední řadě jde i o gesto morálního „zastání se" ze strany zřizovatele."

Spolupracují členové školního poradenského pracoviště ještě s dalšími externími subjekty?

P. Nilius: „Za uplynulé čtyři roky je těchto subjektů strašně moc. S „velkou" Ostravou i Moravskoslezským krajem se aktivně doplňujeme, vyměňujeme si informace o průběhu, zveme se na společná setkání. Máme radost ze spolupráce s Moravskoslezským inovačním centrem, se kterým každoročně odpilotujeme inovaci v problematice vzdělávání (setkání kariérových poradců a koordinátorů nadání v rámci sdílené praxe, témata související s cizinci ve školách, aj.). Doplňujeme se s Moravskoslezským paktem zaměstnanosti, který systematicky rozvíjí problematiku kariérového poradenství ve školách. Máme radost, že se nám podařilo normalizovat vztahy mezi orgány sociálně právní ochrany dětí a základními školami formou pravidelných ročních setkání. Dlouhodobě spolupracujeme formou výměny informací s VŠB TUO a loni jsme začali rozvíjet spolupráci s Ostravskou univerzitou a jejími studenty v rámci dobrovolnické činnosti. Spolupracujeme s neziskovým sektorem. V podstatě se nebráníme spolupráci s nikým, ale potřebujeme v té spolupráci vždy najít smysl a využití. Je naší snahou vytvářet vztahy s okolními subjekty, ale jsou to nakonec školy, které si volí cestu spolupráce."

Jak reagujete na neúměrné množství dětí s odkladem školní docházky?

M. Tomášek: „Osvětou i prakticky. V září roku 2021 se v Porubě otevírá první přípravná třída, jejímž posláním je umožnit dětem, které by jinak zůstaly v mateřské škole, vykročit škole v ústrety v menším kolektivu a pod vedením zkušeného pedagoga, tak aby pro ně za rok nebyla škola strašákem."

P. Nilius: „Je to dlouhodobé téma. Snažíme se šířit nejen povědomí o potřebě včasné identifikace dětí s rizikem odkladu školní docházky, ale hlavně povědomí o nutnosti systematizace péče o ně. Letošní screening školní zralosti, kterého se zúčastnilo takřka 500 dětí, poukazuje na nutnost podporovat rozvoj předškolního vzdělávání dětí, včasnou identifikaci těchto dětí, zacílené intervence, a v neposlední řadě aktivní spolupráci mezi MŠ a spádovými ZŠ. A jak říká pan místostarosta – osvětou všech. Sledujeme data a trendy jak v rámci obvodu, tak celé ČR, vyhodnocujeme je a informujeme o situaci odbornou i laickou veřejnost."

Součástí inkluze je také práce s nadanými žáky. Myslíte nějak i na ně?

M. Tomášek: „To, jak jednotlivé školy pracují s nadáním, sledujeme a vyhodnocujeme. Vlastní program podpory vzhledem k omezeným finančním prostředkům obvodu nemáme, morálně i organizačně ale podporujeme aktivity města Ostravy a dalších subjektů."

P. Nilius: „Vnímáme širokou a pestrou paletu existujících programů v celém Moravskoslezském kraji, proto jsme se rozhodli vytvořit prostor pro pravidelné sdílení praxe koordinátorů nadaní, působících na základních školách, tak aby se šířila dobrá praxe. To se nám s ohledem na pandemickou situaci loni nepodařilo realizovat, je to však cesta do budoucna."

Dodali byste rádi na závěr ještě nějaké poselství?

M. Tomášek: „Vzdělávání se mění a Poruba by ráda patřila k obcím, které jdou těmto změnám aktivně naproti. K dobrému místu pro život zcela jistě kvalitní, pestré a humánní školství neodmyslitelně patří."

P. Nilius: „Jediné, co chceme, je inspirovat (se)."

Mgr. Martin Tomášek, Ph.D.,
místostarosta městského obvodu Ostrava-Poruba

PhDr. Petr Nilius, Ph.D.,
klinický psycholog, psychoterapeut

O autorovi

Mgr. Martin Tomášek, Ph.D.
působí na Ostravské univerzitě, kde mj. připravuje budoucí učitele českého jazyka a literatury. Od roku 2018 vykonává v Ostravě-Porubě za Piráty funkci místostarosty pro vzdělávání a prevenci kriminality.

O autorovi

PhDr. Petr Nilius, Ph.D.
klinický psycholog, psychoterapeut, ve spolupráci s MOb Ostrava-Poruba realizuje koncepci podpory školských poradenských pracovišť základních a mateřských škol.

Integrativní psychoterapie v Jeseníku

Dlouhodobý výcvik v integrativní psychoterapii s fokusem na práci s emocemi

Výcvikový program získal schválení pro zdravotnictví,
žádost o certifikaci programu u ČAP je v řešení.

Plánovaný začátek výcvikového programu je **2.– 4. 12. 2021**.

Trvání: základní část výcviku 5let, supervizní část 2roky

Celkem 800 hodin (200 hodin teorie,
400 hodin sebezkušenosti, 200 hodin supervize).

Skupinová práce se sny a s kruhy

29. – 31. 10. 2021

Cena: 2000 Kč
studenti, důchodci, ženy samoživitelky a muži 1500 Kč

Informace a přihlášky: Dr. Jan Kubánek,
tel. práce: 584 491 106, mobil: 605 946 930,
email pro workshop se sny: **kubanek@priessnitz.cz**
email pro dlouhodobý výcvik: **intevycvik@email.cz**

Vliv hudby na „přežití" v domácím prostředí

Mgr. Vendula Komárová

Hudba je součástí života stejně jako světlo. První tóny, které dítě slyší, utvářejí a obohacují jeho vnitřní svět a podporují jeho rozvoj. Hudba se stává nutnou a potřebnou součástí člověka. Melodie a rytmus nás doprovázejí každý den a utvářejí naše vzpomínky tím, že se stávají součástí našeho života.

Kolikrát si nevzpomenu, co se přesně v onen okamžik dělo, ale přesně vím, jaká hrála hudba. Během uplynulého roku jsem si více než kdy jindy uvědomila, jak jsme na hudbě závislí. Chybí nám živá vystoupení, koncerty vážné hudby, ale i společné hraní na hudební nástroje. Cítit společnou rezonanci je inspirativní. A tak jsme více volného času začali vyplňovat činnostmi, které byly kvůli uspěchanému životu upozaděny. Mnoho z nás oprášilo své staré hudební nástroje. Díky odloučení a sociální krizi nastala hudební renesance.

Stejně jako ticho je i hudba součástí života, volného času a domova. Čerpám z vlastní zkušenosti a ze svých nejzazších vzpomínek z dětství, protože dítě je otevřená mysl, houba, která vstřebává zkušenosti a nové poznatky s jistou samozřejmostí a neutuchajícím zápalem.

Nevím proč, ale mezi mé první dětské vzpomínky patří atmosféra setmělého pokoje, když mě maminka ukládala ke spánku a ticho prolomila její ukolébavka. Vedle toho se mi vybaví řvoucí gramofon a vinylová deska s dětskými písničkami, kterou jsme pouštěli stále dokola dost nešetrným způsobem, až se postupem času tak ohrála, že byly určité pasáže nahrazeny jen praskáním.

Hudba a zvuk zkrátka ovlivňují náladu, pocity a vnitřní rozpoložení, tedy psychiku celkově, a tím i život samotný.

Poslední rok byl pro mě přelomový. Zažívám úplně nové věci a vyrovnávám se s emocemi, jež tyto věci vzbuzují. Vychovávám své první dítě a zároveň čelím době covidové, a když si vybavím nejhezčí momenty toho období, musím přiznat, že jsou téměř všechny spojeny s hudbou. Jak jinak, když jsem ženou hudebníka.

Na rozdíl od televize, která upoutává i obrazem, a podle mě brání zapojení fantazie, čistě hudební podkres přímo vybízí k vytváření vlastních obrazů, ovlivňuje zároveň náladu a rozpoložení posluchačů. Pomocí hudby si dokonce dokážeme vytvořit podmíněný reflex! Skladba opakovaně přehrávaná u určité činnosti pak automaticky navodí pocity spojené s příslušnými úkony. Někdo má dokonce svou motivační píseň, speciální hudbu na cvičení, na běhání, na uklízení či pro uklidnění. Jedná se o jakousi hudební mantru, která nás rychleji přenese do stavu, který si bez hudby navodíme jen pomalu...

Hudba a melodie na mě působí nejen v emocionální, ale i fyzické rovině. Stačí mi vidět svého muže hrát písničku, která je pro mě zásadní, a derou se mi slzy do očí, mám husí kůži a zvedá se mi tep. Pozoruji tajně svou dceru, která už má také své oblíbené písničky, a nejedná se zdaleka jen o dětské skladby. Někdy tiše bez hnutí poslouchá, někdy si klepe nohou, jindy zase i křičí nebo si tiše brouká. Zkrátka rezonuje a užívá si společné chvíle s maminkou a tatínkem, které hudba geniálně dotváří a propůjčuje jim další rozměr.

Mgr. Vendula Komárová

O autorce

Žena Mikiho Kaluse, který je autorem hudby Cestou pohádek a příběhů spolku Naše rovnováha.

Absolvovala studium archeologie a muzeologie na Masarykově univerzitě v Brně.

V současnosti je na mateřské dovolené. Mezi své zájmy řadí četbu knih, severskou kinematografii, lukostřelbu a čas trávený s rodinou. Je autorkou několika textů kapely Botanyk.

Užitečné odkazy určené rodičům dětí se specifickými potřebami

Zdravotnický personál

Přehled psychologů, psychiatrů, praktických lékařů, fyzioterapeutů, stomatologů a mnoha dalších zdravotních odborníků z celé České republiky naleznete na stránkách:

Národního zdravotnického informačního portálu NZIP – Národní zdravotnický informační portál.

Seznam klinických logopedů, kteří samostatně zajišťují specializovanou péči o děti a dospělé s poruchami a vadami komunikačního procesu, naleznete na stránkách asociace klinických logopedů České republiky:

Adresář pracovišť klinické logopedie - AKL (klinickalogopedie.cz).

Pedagogicko-psychologické poradny

Pedagogicko-psychologické poradny participují na vzdělávacím procesu dětí se specifickými potřebami, a to od zahájení předškolní docházky až po ukončení docházky na školách středních nebo na VOŠ.

Adresář pedagogicko-psychologických poraden v celé České republice dle rejstříku škol a školských zařízení je k nalezení na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy:

Pedagogicko psychologické poradny.pdf, MŠMT ČR (msmt.cz).

Střediska výchovné péče

Střediska výchovné péče zajišťují preventivně-výchovnou péči pro děti s rizikem vzniku a vývoje poruch chování, přičemž poskytují svou intervenci také rodičům (zákonným zástupcům) nebo škole.

Přehled všech středisek výchovné péče v České republice naleznete na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy:

Střediska výchovné péče, MŠMT ČR (msmt.cz).

Speciálně pedagogická centra

Speciálně pedagogická centra zabezpečují podpůrnou péči dětem se zdravotním postižením a jejich rodinám. Dále poskytují i odbornou pomoc v procesu pedagogické a sociální integrace.

Přehled všech speciálně pedagogických center v České republice je k nalezení na webových stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy:

Speciálně pedagogická centra, MŠMT ČR (msmt.cz)

Alternativa jako příklad dobré praxe

Mgr. Martina Káňová

Když jsem jako školní speciální peda-gog na klasických základních školách žádala učitele o doplnění informací o žácích do žádostí o vyšetření ve škol-ských poradenských zařízeních, často jsem narazila. Kolegové bědovali, že nevědí, co mají do žádosti doplnit, spílali na papírování a inkluzi obecně a nezřídka žádali mě, abych formu-lář vyplnila za ně – vždyť mám přece se žákem hodinu reedukace týdně, jistě to pro mě bude hračka! Oni prý dítě neznají, učí ho jen párkrát do týdne a ve třídě je mnoho žáků, nejsou žádní spisovatelé, nemají na to školy, a tak dále. Nemusím jistě zmiňovat, že v době distanční výuky se tento problém několi-kanásobně zvýraznil.

Nešlo mi to na rozum a často vznikalo napětí, když jsem odmítala jejich argu-menty přijmout. Měla jsem totiž v dobré paměti doby, kdy jsem v klasické škole učila jako řadová učitelka a denně jsem si vedla záznamy o tom, čeho jsem si u žáků všimla – neboli co jsem vypozo-rovala. A že toho bylo!

Ano, řeč je tu o **pozorování**, které před-stavuje jeden z nástrojů tolik skloňo-vaného **formativního hodnocení**, pilíře moderně vedené, náležitě indi-vidualizované výuky doby inkluzivní. Jestliže pedagog deklaruje, že nemá, co by sdělil o žácích se speciálními vzdě-lávacími potřebami, u kterých je silně akcentovaná potřeba individualizace vedení, jaké má asi povědomí o ostat-ních žácích? A netvrdím tím, že se učitelé mají zaměřovat pouze – nebo především – na žáky, kteří prošli pedago-gicko-psychologickou poradnou nebo speciálně pedagogickým centrem a mají doporučená podpůrná opatření; pouze zdůrazňuji, že takoví pedagogové zane-dbávají pozorování i u žáků, u kterých musejí vypozorované poznatky pravidel-ně prezentovat.

Ptám se pak: Jak takoví učitelé řídí výuku? Jak plánují, co a jak budou učit? Vědí, jak na tom žáci jsou? Mají konkrétní představu, jaký posun žáci udělali? Jestli pochopili odučenou látku a lze pokročit k další, nebo jestli je třeba učivo probrat znovu, jinak…

Je pravda, že organizace výuky ve školách hlavního vzdělávacího proudu častému a nerušenému pozorování dvakrát nepřeje, nicméně překážkou je i fakt, že mnozí učitelé na těchto školách vůbec nepovažují pozorování žáků za součást své náplně práce. Nebo ho dokonce ani nepokládají za práci, když se nejedná o „učení“. Přitom ve sku-tečnosti jen máločím může pedagog posunout své pedagogické působení více než kvalitním pozorováním – at už pozoruje žáky obecně, konkrétní žáky, další dospělé ve třídě, nebo sebe sama, za prezenční výuky či online. Jen na základě pozorování můžeme tvořit plán šitý na míru učebním potřebám žáků, pracovat v zájmu žáků s jejich silnými a slabými stránkami, získávat relevantní podněty pro konzultace s ro-diči, anebo se utvrzovat v potřebě zajištění odborné pomoci, pokud na problém sami nestačíme.

Metu nejvyšší pak představuje sebepo-zorování, dle mých zkušeností naprosté sci-fi ve školách hlavního vzdělávacího proudu, kde by se při troše nadsázky mohlo jednat o jakousi hospitaci na přání. Nebo se mýlím a učitelé zcela běžně proaktivně sami žádají kolegy, asistenty pedagoga či ředitele, aby se přišli podívat do jejich hodin a poskytli jim zpětnou vazbu? Přitom není snad důležité mít představu o tom, jakých prohřešků a v jaké míře se při výuce v roli učitele dopouštím? Bohužel po hříchu mnoho pedagogů vyznávajících klasické výukové metody vidí rovnítko mezi zpětnou vazbou a kritikou.

Přestože jsem už dlouhou dobu tušila, že dobrá praxe v tomto ohledu vypadá jinak, na vlastní kůži jsem ji zažila až po nástupu do Montessori školy. Realita velké ost-ravské sídlištní školy o šesti stech žácích, kde jsem působila předtím, i realita školy v jedné z ostravských vyloučených lokalit, z níž jsem do té sídlištní přišla, byla dobré praxi na hony vzdálená.

Jak jsem byla překvapená, když jsem už v rámci přijímacího pohovoru od ředi-telky školy dostala do ruky pozorovací arch a byla jsem usazená k budoucím kolegům do třídy s úkolem zaznamená-vat své postřehy k dění ve třídě; když se po mém nástupu do nového zaměst-nání nejedna z každotýdenních porad věnovala tématu organizace pozoro-vání napříč trojročími a sdílení poznatků z nich, stanovování individuálních zá-vazků v rámci provádění pozorování a pilování metod zaznamenávání poz-natků; když se kolegové z jiných trojročí na denním pořádku přicházeli dívat na naši práci a nás naopak vyzývali,

abychom přišli k nim a poskytli jim zpětnou vazbu k tomu či onomu, nebo prostě všeobecně… A hlavně když se ani po sdělení problematické zpětné vazby nikdo neurážel a společně se hledaly cesty, jak případné projevy nežádoucí praxe odbourat a celý proces vyladit k větší spokojenosti a užitku žáků i pedagogů/průvodců.

Zkrátka jiný svět. A jakkoli netvrdím, že Montessori pedagogika a alternativní školství obecně mají lék na veškeré bolístky vzdělávacího systému a není, co by se jim dalo vytknout, v oblasti formativního hodnocení založeného na pravidelném, objektivním a maximálně poučeném pozorování naprosté většiny pedagogů jsou obrovský kus napřed. A nutno říct, že pokud se vedení a učitelé škol hlavního vzdělávacího proudu nezačnou snažit tento propastný rozdíl mezi oběma světy setřít, zůstanou inkluzivní snahy a myšlenky navždy jen na papíře.

V Montessori školách tedy pedagogové přinejmenším vědí, koho učí, a zvládají to pojmenovat – ovšem s formativním hodnocením úzce souvisí další nesmírná devíza Montessori vzdělávání, kterou je důraz na cílenou podporu poskytování profesionálně formulované a komunikované zpětné vazby. A jedná se o zpětnou vazbu nejen ve směru od učitele k žákům, ale také mezi žáky a mezi učiteli navzájem, a do třetice i od žáka k pedagogům, což je na mnohých školách hlavního vzdělávacího proudu naprosto nemyslitelné.

Zpětná vazba je důležitá především pro organické nastavování pravidel a hranic v prostředí, kde je zodpovědnost za výsledky výchovně-vzdělávacího procesu do značné míry přenášena na žáky samotné, kteří se učí vybírat si práci a přecházet mezi činnostmi bez řízení dospělých, samostatně si nacházet místo pro práci, řešit problémy vícero způsoby, formulovat vlastní myšlenky a připravovat nejrůznější prezentace, nehledat při dílčích potížích pomoc dospělých a místo toho si vypomáhat se spolužáky navzájem, pracovat ve dvojicích a v užších i širších skupinách, reagovat pružně na změny, řešit vzniklé spory nejlépe ihned, spravedlivě a konstruktivně, pečovat o prostředí, pečovat o své věci a zlepšovat se v sebeobsluze, chovat se ohleduplně k majetku, ke druhým lidem i k jejich zaujetí a zahloubání do práce, zaznamenávat si samostatně, co splnily a udělaly, a mnoho dalšího. Je třeba říct, že v důsledku toho pak žáci nemají problém s vyjadřováním vlastních potřeb, dokážou si věci sami plánovat a připraveně se radit s dospělými i dětmi, umí pomoc nabídnout i přijmout, vnímají prostředí, ve kterém se pohybují, a mají snahu ho vylepšovat.

Jistě, ne vždy se všechno daří… Svobodné učení znamená velkou výzvu například pro děti s nedostatečnými volními vlastnostmi, u kterých se můžeme setkávat s rušením ostatních, s využíváním práce jako pouhé kulisy a se zneužíváním omezené kontroly chodu výuky ze strany pedagogů-průvodců obecně. Ale nemotivované děti, děti méně nadané i děti s problémovým chováním se vyskytují ve všech třídních kolektivech – přičemž v prostředí Montessori je díky menší rigiditě a absenci tlaku na výkon alespoň menší pravděpodobnost reaktivní eskalace potíží u většiny z nich. Velmi pomáhá, že průvodci důsledně dbají na osobní příklad ve všem, co po žácích vyžadují, například osobně a s láskou pečují o prostředí třídy i školy; dále výborně znají používané pomůcky, svědomitě se připravují na lekce, které podávají srozumitelným a konkrétním jazykem, vystačí si bez přílišného využívání digitálních technologií, podporují žáky v badatelských počinech a nechávají je poučit se z chyb. Průvodci se snaží nevyrušovat žáky od činností, odbourávají obecné, nicneříkající pochvaly a nahrazují je konkrétní zpětnou vazbou založenou na pravidelném pozorování, místo známek využívají promyšleného slovního hodnocení, a hlavně veškerou výuku neustále propojují se světem za zdmi školní budovy.

Zkrátka a dobře, Montessori škola se nenavštěvuje, ta se prostě žije!

O autorce

Martina Káňová, původně jazykář a profesionální překladatelka, aktuálně působí jako speciální pedagožka multidisciplinárního týmu duševního zdraví pro děti a adolescenty ve Fakultní nemocnici Ostrava a zároveň jako učitelka-průvodce a školní speciální pedagog v Montessori škole; dříve pak funkci učitelky a školní speciální pedagožky zastávala na běžných školách, včetně školy v jedné z ostravských vyloučených lokalit. Jako speciální pedagog působila též ve výchovném ústavu, v dětském rehabilitačním stacionáři pro děti do 6 let a v pobytových sociálních službách pro seniory a osoby s mentálním postižením.

Mgr. Martina Káňová

Integrace a inkluze dětí se speciálními vzdělávacími potřebami

Mgr. Eva Janáková

Co si pod nimi představit a jak to v realitě vzdělávání vypadá? Mají naše školy připravené podmínky na inkluzivní vzdělávání? Je lepší dát dítěti možnost zapojit se do proudu běžného školství, nebo mu raději umožnit navštěvovat speciální školu? Tyto a spoustu dalších otázek slýchávám z řad rodičů a mnohdy se na ně obtížně nacházejí správné odpovědi. Mnoho rodičů neví, co si pod pojmem integrace a inkluze představit, nebo mají informace zkreslené.

Jako ředitelka mateřské školy zřízené dle § 16 odst. 9 Školského zákona, ve které se vzdělávají děti se speciálními vzdělávacími potřebami, se často setkávám s pojmy integrace a inkluze.

Co to tedy je ta integrace a inkluze?

Tyto dva pojmy bývají často zaměňovány, popř. se vzájemně nahrazují. Mnohdy jsou ztotožňovány na základě přesvědčení, že jde o stejnou věc, pouze jinak nazvanou.

Integrace znamená zapojení dítěte do kolektivu „zdravých" dětí, inkluze je spíše všeobecnější přístup ke vzdělávání, kdy se snažíme nevyčleňovat dítě se speciálními vzdělávacími potřebami, ale integrovat ho.

Zjednodušeně lze říci, že integrace vyžaduje větší přizpůsobení dítěte škole, zatímco v rámci inkluze se více snaží přizpůsobit edukační prostředí dítěti.

Cíl integrace a inkluze je však obdobný… Jde o to, aby se do hlavního vzdělávacího proudu běžných škol začlenilo co nejvíce dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Inkluzivní neboli společné vzdělávání je způsob vzdělávání, který dbá na maximální rozvoj každého dítěte s ohledem na jeho individuální potřeby. Vychází z přesvědčení, že každé dítě má právo být vzděláváno v běžném školství. Toto právo není dáno splněním určitých požadavků ze strany dítěte, ale jedná se o právo automatické. Teprve poté, co se mu v běžné škole nedaří ani za využití všech dostupných a doporučených podpůrných opatření, je dítě umístěno do zařízení zřízeného pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami. U integrace je to jev opačný – dítě je vzděláváno ve speciální škole a v případě, že příslušné poradenské zařízení usoudí, že dítě je schopno za určitých podmínek zvládnout běžný proud vzdělávání, je doporučena jeho integrace do běžné školy.

Ať už se jedná o integraci nebo inkluzi, tak jedno je společné – maximální přizpůsobení se individuálním vzdělávacím potřebám dítěte.

Aby mohlo být dítě úspěšně vzděláváno v běžné škole, je potřeba zajistit určité podmínky, které jsou předpokladem úspěšného vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v rámci inkluzivního vzdělávání:

- uplatňování principu individualizace vzdělávacího procesu při organizaci všech činností a při sestavování týdenního vzdělávacího plánu, vhodnou volbu obsahu, forem i metod výuky,
- zajištění všech stanovených podpůrných opatření ve vztahu ke vzdělávanému dítěti (předpokladem je úzká spolupráce se speciálně pedagogickým centrem, které dítě navštěvuje),
- v případě, že se dítě není schopné dorozumět mluvenou řečí, zajištění vzdělávání v náhradním komunikačním systému, který odpovídá potřebám dítěte a díky kterému je dítě schopné se dorozumět,
- u dítěte, které potřebuje ke svému vzdělávání kompenzační pomůcky, zajištění těchto kompenzačních pomůcek a proškolení pracovníků v jejich používání a péči o ně,
- individuální přizpůsobování délky vyučovacích hodin, umožnění častějšího střídání činností, úprava délky přestávek, vycházení z individuálních potřeb dítěte,
- zajištění a umožnění odlišného způsobu hodnocení dítěte (nejčastěji formou slovního hodnocení),
- důraz na úzkou spolupráci se zákonnými zástupci dítěte, školským poradenským zařízením, popř. spolupráci s odborníky i mimo oblast školství (např. odborní lékaři),
- zajištění vzdělávání dle Individuálního vzdělávacího plánu.

Z výše uvedeného vyplývá, že integrace ani inkluze není tak snadná, jak se na první pohled může zdát. Ze svého pohledu

si myslím, že v prostředí českého školství obtížně realizovatelná. Samozřejmě je nutno možnost vzdělávání v běžném proudu posuzovat u každého dítěte zvlášť. Vždy záleží na typu a stupni postižení, na možnostech a schopnosti dorozumívání dítěte, na jeho osobnostních zvláštnostech, na individuálních potřebách dítěte. Jsou děti, které se do běžného školství začlení bez problému a při zajištění odpovídajících podpůrných opatření nevyvstávají výraznější obtíže. Pak máme ale děti, které ani za podpory všech dostupných opatření nejsou schopny se vzdělávat v běžném školství, ba dokonce jim to může způsobit řadu psychických problémů.

Já osobně nejsem zastáncem inkluzivního vzdělávání, jelikož jsem za dobu své praxe viděla, jak to v praxi škol vypadá. Ač se o integraci a inkluzi mluví všude a hodně, málokdo se již zmíní o faktu, který je nepřehlédnutelný. Tímto faktem je problém, že děti se speciálními vzdělávacími potřebami „spolknou většinu pozornosti pedagoga" a ostatní děti (intaktní, zdravé) jsou o tuto pozornost ochuzeny. Často v hodinách sedí, nudí se, skupinová práce tvoří běžnou součást vzdělávací činnosti, jelikož pedagog se musí věnovat dítěti, které to potřebuje. Děti, které spadají do jakéhosi průměru, se ztratí v „anonymní skupině", která hromadnou výuku „snad" zvládne. Ale i tyto děti si zaslouží individuální přístup a péči, mají stejné právo a nároky plnit své vzdělávací možnosti, ale bohužel není v moci pedagoga tyto jejich možnosti objevit a rozvíjet.

Ano, jistě, teď možná spousta z vás bude oponovat, že dítěti je přidělen asistent pedagoga, který se má dítěti věnovat, ale… asistent pedagoga, jak již vypovídá samotný název této pracovní pozice, je k asistenci učiteli, tzn. že by se měl také věnovat dětem intaktním, aby učitel mohl individuálně pracovat s dítětem se speciálními vzdělávacími potřebami. Jelikož je to pedagog, kdo má dítě vzdělávat. V běžném školství je jev opačný, asistent pedagoga je přidělen „dítěti" a automaticky se předpokládá, že bude činnost učitele suplovat. Poté zde ale vyvstává další problém, dítě se nezdravě na asistenta pedagoga fixuje, dostává se do partnerského vztahu s asistentem pedagoga a často je o to více vyčleněno z kolektivu dětí – takže je sice vzděláváno v běžném proudu, ale možná je ve svém nitru ještě více osamoceno, než kdyby navštěvovalo speciální školu.

Výhodou speciálního školství je fakt, že v něm pracují lidé, kteří splňují odbornou kvalifikaci dle Zákona č. 563/2004 o pedagogických pracovnících, ve znění pozdějších předpisů. Vystudovali obor speciální pedagogiky a orientují se v problematice vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. V těchto školách, případně třídách, jsou snížené počty dětí, využívají se metody strukturovaného učení, je zde možnost využití různých metod alternativní komunikace, prostor pro individuální práci s dítětem. Tyto školy mají již sestavený školní vzdělávací program tak, aby vyhovoval potřebám dětí se speciální vzdělávacími potřebami a jeho přizpůsobený obsah dává prostor pro individuální přizpůsobení se možnostem jednotlivých dětí. Běžnou součástí vzdělávacího obsahu je speciálně pedagogická péče, která vychází z individuálních potřeb každého dítěte a prolíná se celým vzdělávacím procesem. Asistent pedagoga není v těchto školách „přidělován" na dítě, ale je trvalým členem pedagogického týmu, který je „pravou rukou" pedagoga a věnuje se všem dětem. Velký důraz je kladen na úzkou spolupráci s rodiči, s pracovníky ze speciálně pedagogických center, ale také s odbornými lékaři.

V závěru snad lze jen říci, že ideální je vytipovat si dvě tři školy (běžnou i speciální), které připadají v úvahu pro vzdělávání dítěte, a jít se do nich podívat. Nebát se a ptát se na vše, co mě v souvislosti se vzděláváním mého dítěte zajímá. Mít připravené otázky, na které chci znát odpovědi, než se rozhodnu. Nechat si poradit ve školském poradenském zařízení, chtít osobně poznat asistenta pedagoga, který by byl s mým dítětem v přímém kontaktu, a poté se možná nechat vést i jakýmsi vnitřním hlasem, který mi napoví, co je pro mé dítě nejlepší. Ať už to bude vzdělávání v běžné škole nebo ve škole speciální, vždy by mělo být na prvním místě to, jestli se tam mé dítě bude cítit dobře, nebude strádat a bude šťastné.

Mgr. Eva Janáková

O autorce

Mgr. Eva Janáková již devátým rokem působí jako ředitelka v mateřské škole Klíček v Karviné, ve které se vzdělávají děti se speciálními vzdělávacími potřebami. S dětmi s poruchou autistického spektra (dále jen PAS) pracuje od roku 2005, kdy pomáhala s otevřením druhé třídy pro děti s touto diagnózou v Karviné na MŠ, ZŠ a SŠ Komenského. Za dobu jejího působení v Klíčku se podařilo otevřít dvě speciální třídy pro děti s PAS. Ve své praxi se věnuje dětem se středně těžkým a těžkým postižením, je zastánkyní augmentativní a alternativní komunikace, vede praktický kurz výcvik gest pro rodiče dětí a odborníky z řad pedagogických a sociálních pracovníků. Aktivně spolupracuje s rodiči při vzdělávání jejich dětí a jako přednášející se zúčastňuje odborných besed pro rodiče, které má většinou zaměřené právě na praktické ukázky vzdělávání dětí s autismem a kombinovaným postižením, na výhody strukturovaného učení a přínos alternativní komunikace v životě dětí.

Začleňování dětí se specifickými potřebami do kolektivu v NNO Lumpíkov

kolektiv Lumpíkova

Lumpíkov je nestátní nezisková organizace, která vznikla v roce 2014 s cílem nabídnout rodinám s dětmi, žijícím na území města Frýdku-Místku a v jeho okolí, plnohodnotný prostor pro trávení volného času. Na začátku fungování organizace jsme poskytovali primárně volnočasové aktivity pro děti a jejich rodiče, postupně jsme rozšířili nabídku o aktivity vzdělávacího charakteru, zacílené na ženy, a kromě toho již čtvrtým rokem úspěšně vedeme dětskou skupinu a dětský klub. A právě zde se občas setkáváme s dětmi, které vyžadují zvláštní pozornost a přístup.

Dětská skupina Školička Lumpíkov je osobitá zejména svou velikostí a individuálním, respektujícím přístupem. Dětskou skupinu navštěvuje 12 dětí, dětem se věnuje pedagog, chůvy a externí psycholog.

Často do našeho zařízení rodiče umísťují děti, které nebyly přijaty do mateřské školy, ať už z důvodu nízkého věku, nebo právě kvůli specifickým projevům v chování, a které potřebují individuální přístup pečovatele.

Nejčastěji se jedná o děti, které jsou dnes velmi často zaškatulkovány jako „hyperaktivní". Tyto děti jsou živější a vyžadují zvýšenou pozornost. Je zcela běžné, že je řízené aktivity přestanou velmi rychle bavit, v důsledku čehož se začnou nudit a ruší ostatní děti. Ty mohou reagovat podrážděně, vadí jim, že nemohou dokončit svou činnost, což v nich vyvolává vztek a zlobu vůči živějším dětem. Na základě těchto zkušeností mají tendence živější děti přehlížet, vyčleňovat je z kolektivu, případně se s nimi naopak hádat nebo jim dávat jinak najevo, že se chovají nevhodně.

Personál Školičky Lumpíkov se musel naučit, jak na tyto situace správně reagovat a jak je řešit. Vždy s dětmi každý problém rozebíráme a bavíme se o tom, proč ke konfliktu došlo. Hledáme společně řešení, možnosti, jak konfliktu do budoucna předejít. Jestliže děti už umí mluvit, je pro náš personál práce s nimi mnohem jednodušší, neboť si zvládnou společné požadavky a představy vykomunikovat.

Setkali jsme se v naší skupině s dítětem, které mělo velmi silné emoce, a to jak pozitivní, tak i negativní. Špatně se srovnávalo s jakýmkoliv neúspěchem, těžce snášelo situace, které neprobíhaly podle jeho představ. Do konfliktních situací se dostávalo nejen ve vztahu s jinými dětmi, ale i na základě úplných maličkostí, např. když si samo nezvládlo obléknout mikinu. V těchto situacích zcela odmítalo pomoc ostatních a samo na sebe bylo velmi rozzlobené. V danou chvíli bylo potřeba vzít dítě stranou, počkat na odeznění emocí a postupně s ním situaci rozebrat. Bylo nezbytné najít spouštěče negativních emocí a následně zjistit, jak s nimi pracovat. Vzhledem k tomu, že se „konfliktní" situace dotýkaly všech dětí, bylo nutné emoce zpracovávat i hromadně. Rovněž se nám osvědčilo zapojit rodiče, kteří byli při řešení náročných situací nápomocní, a společně se nám postupně začalo dařit negativní projevy emocí dítěte zvládat. Během několika měsíců jsme našli způsob, jak jeho vztek a specifické projevy chování eliminovat. Kolektiv dítě mezi sebe postupně přijal zpět a všechny děti se naučily společně vycházet.

Zejména u nejmenších je poměrně náročné identifikovat jejich potřeby, neboť se ještě neumějí dostatečně srozumitelně vyjádřit. V minulosti jsme řešili velmi nezvyklé projevy chování dvouletého dítěte, které se při narušení zaběhlé rutiny dostávalo do afektu. Dítě ještě neumělo mluvit, a tak jsme situaci řešili částečně za pomoci používání obrázků, prostřednictvím kterých nám dítě mohlo sdělit, co zrovna potřebuje a cítí. Jakmile začalo dítě docházet na logopedii a bylo schopno vyjadřovat své potřeby, celá situace se výrazně zlepšila. Dítě se rovněž mnohem snáze podařilo začlenit do kolektivu.

V obou případech byla velmi důležitá spolupráce s rodiči, kteří byli vstřícní a nápomocní, zejména při nastavování společných pravidel, aby se děti ve všem snáze orientovaly.

V naší organizaci realizujeme rovněž příměstské a pobytové tábory. Během nich se setkáváme s dětmi nejen s odlišným chováním, ale i z různých sociálních poměrů. Vždy se snažíme vést děti k tomu, aby byly kamarádské, vzájemně si pomáhaly a byly k sobě ohleduplné.

Lumpíkov je výjimečný i tím, že zaměstnává pracovníky s postižením. Tuto skutečnost vnímáme velmi pozitivně nejen my, ale také děti a rodiče využívající naše služby. Děti zažívají, že setkání a komunikace s člověkem s hendikepem je zcela normální záležitostí, a odlišnosti vnímají jako přirozenou součást lidského života.

Jsme pyšní na to, že se v naší neziskové organizaci daří propojovat světy dětí a dospělých, osob hendikepovaných a zdravých, a to zcela přirozeně a nenásilně. Věříme, že svým pozitivním přístupem, trpělivostí, laskavostí a respektem přispějeme k utvoření pevného charakterů dětí.

kolektiv Lumpíkova

Lumpíkov herna a dětská skupina

Tř. T. G. Masaryka 1108
73801 Frýdek-Místek

www.lumpikov.cz

info@lumpikov.cz

+420 778 052 527

mikasa

PRACUJETE V POMÁHAJÍCÍ PROFESI?

Tato práce je náročná.
Nemusíte na to však být sami!
Využijte podpory!

SUPERVIZNÍ SKUPINY

Supervizní semináře

Co nabízíme?

- polootevřenou supervizní skupinu
- dlouhodobé vedení
- kazuistické supervize
- sebereflexi

Kdo supervizní skupiny povede?

- Jakub Majetný – klinický psycholog, psychoterapeut *(integrativní psychoterapie)*
- Michal Panáček – sociální pracovník, terapeut *(kognitivně behaviorální terapie)*

Kdy: 20/5/2021 (první setkání – a následně 1x měsíčně mimo prázdnin a prosince)
V kolik hodin: 9 – 12:30 (3 hodiny)

1. Blok / 9:00 – 10:30 / případová supervize
2. Blok / 11:00 – 12:30 / sebepoznávací supervize

Cena: 250 Kč / setkání

Pro koho?
Psychologové, sociální pracovníci, pracovníci v přímé péči, pedagogové, asistenti.

PhDr. Michal Panáček, PhD.
Ředitel MIKASA z.s.

777 88 15 56
reditel@mikasazs.cz

Přihlášení zde: https://forms.gle/WcPUf8JDjZeRRZ446

Kruhový trénink v domácích podmínkách

Bc. Filip Saidl

Pohyb je základním a naprosto přirozeným projevem života již od našeho narození. Kromě rozvoje fyzické zdatnosti, koordinace či motoriky má pozitivní vliv i na duševní stránku. Pohyb je také nezbytným předpokladem pro správný růst a zdravý vývoj svalů, kloubů a kostí. Neoddiskutovatelně pozitivní vliv má také na sociální stránky života dítěte. Ve chvíli, kdy dojde k omezení nebo přerušení pohybových aktivit, se všechny tyto benefity stávají nezastupitelnými a situace může mít dopad nejenom na zdraví dítěte.

V tomto článku nabízím ukázku 6 komplexních cviků s vlastní váhou, které si může každé dítě zacvičit doma v pokoji.

Jednotlivé cviky cvičte v kruhovém schématu. Každý cvik provádíme 20 sekund (náročnější varianta je 30 sekund), interval odpočinku mezi jednotlivými cviky je 15 sekund. Doporučuji si takto zacvičit alespoň 3 kola s intervalem odpočinku mezi jednotlivými koly 2-3 minuty.

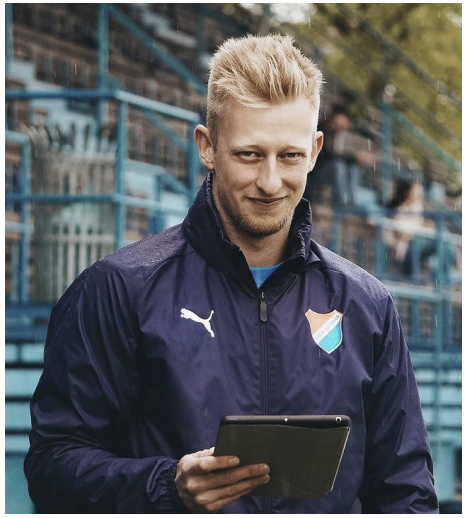

Bc. Filip Saidl
kondiční trenér mládežnického týmu U 17 fotbalové akademie FC Baník Ostrava

FOTBALOVÁ AKADEMIE

1. Panák (Jumping Jack)

Popis: Přeskakujeme z pozice připažení do pozice s nohama od sebe a pažemi zvednutými vzhůru.

Zaměření: Rozvoj motorických schopností.

2. Hluboký dřep (Deep Squat)

Popis: Výchozí pozice je stoj na šíři ramen, poté provádíme pohyb dřepu, paty zůstávají na zemi a záda držíme v rovině.

Zaměření: Rozvoj základního pohybového vzoru, mobilita kolen, kyčlí a kotníků, stabilizace hrudní páteře.

3. Předklon na jedné noze (RDL SL)

Popis: Ze stoje na jedné noze přeneseme těžiště dopředu, předkloníme se a snažíme se mít vyrovnaná záda v rovině se zvednutou dolní končetinou a nataženými pažemi. Špička nohy zanožené dolní končetiny během pohybu směřuje do země.

Zaměření: Stabilita, hýžďové svaly, svaly stehen (zadní).

4. Přítah kolen ve vzporu (High Plank Knee Pull)

Popis: V pozici vzporu střídavě přitahujeme kolena pod tělo. Při pohybu se snažíme stále držet pevný střed těla, stabilní pozici zad a krk v prodloužení páteře.

Zaměření: Břišní svalstvo (přímé), svaly stehen (zadní i přední), aktivace hlubokého stabilizačního systému.

5. Natahování horních a dolních končetin v pozici na čtyřech (Bird Dog)

Popis: Výchozí pozice je na všech čtyřech s koleny na zemi, poté natáhneme opačnou horní a dolní končetinu a vracíme zpět do výchozí pozice. Celou dobu udržujeme krk v prodloužení páteře.

Zaměření: Břišní svalstvo (přímé a příčné), vzpřimovače páteře, hýžďové svaly, bránice, aktivace hlubokého stabilizačního systému.

6. Boční plank (Side Plank)

Popis: Vytvoříme oporu o loket a trup držíme v jedné rovině s nataženými dolními končetinami.

Zaměření: Břišní a zádové svalstvo, aktivace hlubokého stabilizačního systému.

„Lidskému tělu občerstvování potřebí, a to procházením, probíháním, pracemi, hrami a jakýmkoli těla pohybováním a cvičením."

Jan Amos Komenský 1592 - 1670

„Tělesná cvičení mohou nahradit mnoho léků, ale žádný lék na světě nemůže nahradit tělesná cvičení."

Mosso 1846 - 1910

Pohádky provázejí děti od nejútlejšího věku, prostřednictvím pohádek se děti učí, rozvíjejí své estetické vnímání a poznání. Pohádky podporují komunikaci dítěte, patří k nejoblíbenějším dětských aktivitám … děti s nejrůznějšími speciálními vzdělávacími potřebami mají často problém vnímat a pochopit „čistě“ mluvené slovo, proto jsme se v naší školičce dali cestou vizualizovaných pohádek, které pro naše děti převádíme do zjednodušené podoby a obsah vět podporujeme obrázkem. Pohádky doprovázíme jednoduchými gesty, aby dítě mělo možnost pohádku vnímat všemi smysly. Naše pohádky pomáhají v rozvoji nejen dětem se speciálními vzdělávacími potřebami, ale pro svou jednoduchost a obrázkové zpracování jsou vhodné i pro nejmenší posluchače.

Tiše se usaďte, naše pohádka začíná …

3.

POHÁDKA „TŘI MEDVĚDI“

autorka: ***Mgr. Eva Janáková***
ilustrátorka: ***Bc. Marta Matus***

HOLČIČKA MÁŠA ODEŠLA Z DOMOVA A ŠLA NA PROCHÁZKU

DO LESA. V LESE SE ZTRATILA A HLEDALA CESTU DOMŮ.

V LESE UVIDĚLA DOMEČEK. HOLČIČKA MÁŠA PŘIŠLA

K DOMEČKU. DVEŘE BYLY OTEVŘENÉ, PODÍVALA SE, ALE

V DOMEČKU NIKDO NEBYL. HOLČIČKA MÁŠA VEŠLA DOVNITŘ.

V DOMEČKU BYDLELI 3 MEDVĚDI. PRVNÍ BYL TÁTA MEDVĚD.

TÁTA MEDVĚD BYL VELKÝ. DRUHÁ BYLA MÁMA MEDVĚDICE.

MÁMA MEDVĚDICE BYLA MENŠÍ. TŘETÍ BYLO MALINKÉ

MEDVÍDĚ. MEDVĚDI ŠLI NA PROCHÁZKU. V DOMEČKU BYLY

DVA POKOJE. JÍDELNA A LOŽNICE. HOLČIČKA MÁŠA ŠLA

DO JÍDELNY. U STOLU STÁLY TŘI ŽIDLIČKY. JEDNA ŽIDLE

VELKÁ, DRUHÁ ŽIDLE MENŠÍ, TŘETÍ ŽIDLIČKA MALIČKÁ.

HOLČIČKA MÁŠA SI SEDLA NA VELKOU ŽIDLIČKU A SPADLA.

POTOM SI SEDLA NA MENŠÍ ŽIDLIČKU A TAKÉ SPADLA. KDYŽ

SI SEDLA NA MALIČKOU ŽIDLIČKU BYLA ŠŤASTNÁ. SEDĚLO SE

MÁŠE MOC DOBŘE. NA STOLE UVIDĚLA 3 MISKY

S POLÉVKOU. MODRÁ MISKA BYLA VELIKÁ. ŽLUTÁ MISKA

BYLA MENŠÍ. ČERVENÁ MISKA BYLA NEJMENŠÍ. VEDLE

MISEK BYLY LŽIČKY. HOLČIČKA MÁŠA JEDLA Z KAŽDÉ MISKY

A VYZKOUŠELA KAŽDOU LŽIČKU, NEJVÍCE JI CHUTNALA

POLÉVKA OD MALÉHO MEDVÍDKA. KDYŽ HOLČIČKA MÁŠA

JEDLA POLÉVKU, HOUPALA SE NA ŽIDLI. ŽIDLE SE POLÁMALA,

HOLČIČKA SPADLA. PO JÍDLE MÁŠA BYLA UNAVENÁ A ŠLA

SE PODÍVAT DO LOŽNICE. UVIDĚLA TŘI POSTÝLKY. JEDNA

VELIKÁ POSTÝLKA, DRUHÁ MENŠÍ POSTÝLKA. TŘETÍ POSTÝLKA

BYLA MALIČKÁ. HOLČIČKA SI LEHLA DO KAŽDÉ POSTÝLKY.

NEJLÉPE SE LEŽELO V MALIČKÉ POSTÝLCE. V MALIČKÉ

POSTÝLCE MÁŠA USNULA. KDYŽ MÁŠA SPALA, MEDVĚDI

SE VRÁTILI DOMŮ A CHTĚLI JÍST. MEDVĚDI ZJISTILI,

ŽE NĚKDO JEDL JEJICH POLÉVKU. ŽE NĚKDO SEDĚL NA

JEJICH ŽIDLIČKÁCH. MALÉ MEDVÍDĚ PLAKALO, PROTOŽE JEHO

ŽIDLIČKU NĚKDO ROZBIL. PO CHVILCE SE ŠLI PODÍVAT

DO LOŽNICE A TÁTA MEDVĚD ZAKŘIČEL: „KDO LEŽEL

V MÉ POSTELI?“ MÁMA MEDVĚDICE TAKÉ ZAKŘIČELA „KDO

LEŽEL V MÉ POSTELI?“ MALÝ MEDVÍDEK UVIDĚL SPÍCÍ

MÁŠU A POVÍDÁ: „A KDO LEŽÍ V MÉ POSTÝLCE?“

V TOM SE MÁŠA PROBUDILA, UVIDĚLA MEDVĚDY

A POLEKALA SE. VYSKOČILA Z POSTELE A UTÍKALA

Z DOMEČKU PRYČ DO LESA. MEDVĚDI SE ROZBĚHLI

ZA MÁŠOU, ALE NECHYTILI JI. HOLČIČKA MÁŠA SE VRÁTILA

K MAMINCE DOMŮ A SLÍBILA, ŽE UŽ NIKDY NEPŮJDE SAMA

DO LESA. V TOM ZAZVONIL ZVONEC A POHÁDKY JE KONEC.

Kvalitní informace pro efektivní interdisciplinární intervenci

RNDr. Michal Černý

Slyšeli jste o tom, že během testování na COVID-19 vás očipují, že lidé nikdy nepřistáli na měsíci, že je Země placatá nebo že nás všechny ovládá Bill Gates a George Soros? Pravděpodobně většina z nás bude tušit, že nic z výše uvedených tvrzení není pravděpodobné a že nebude ani pravdivé. U takto zřejmých výmyslů se zdá být pravda jasná, ale u komplikovanějších případů zjistíme, že to tak jednoduché být vůbec nemusí.

Když se díváme na to, odkud se tyto informace šíří, snadno zjistíme, že jejich původ bude u několika málo desinformačních webů a profilů několika lidí na sociálních sítích. Kdybychom tedy chtěli nalézt jednoduchý způsob, jak se dostat ke kvalitním zdrojům, mohli bychom říci – omezme čtení nekvalitních neseriózních webů a nevěřme ničemu, co se objeví na sociálních sítích. Mohli bychom jít ještě dále a ve vztahu k výchově a lékařské péči tvrdit, že ty skutečně kvalitní informace se nacházejí v recenzovaných odborných článcích v dobrých časopisech. Právě do nich píší největší odborníci, kteří musí dodržovat metodologické postupy a jejich výsledky posuzuje jak redakce, tak nezávislí recenzenti, kteří jsou také odborníky na velice úzký segment poznání.

Jenže pokud zalistujete s průměrným vzděláním články z časopisů, jako je The Lancet či Personnel Psychology a Review of Educational Research, snadno zjistíme dvě důležité věci. Předně články jsou psané jazykem, kterému většina z nás nebude příliš rozumět, protože polovinu textu představuje něco, co bychom mohli zjednodušeně označit za statistické zpracování dat. Druhou důležitou bariérou pak bude velmi úzká profilace – dobré články se věnují obvykle jen velice malému výseku reality. A bez dobré znalosti kontextu můžeme mít pocit, že se věnují buď zcela absurdně marginálnímu problému, anebo vůbec nepochopíme, co si s danou informací počít.

Obecně sice platí, že vědecké časopisy mají nejkvalitnější zdroje, výborná data i pečlivou redakci a že jsou to informace z první ruky, nikým nezkreslené a kvalitní, ale současně jsou určené pro někoho, kdo se danou oblastí zajímá do podrobností. Protože jen tehdy bude skutečně chápat, co daný text má vlastně přinést.

Pokud chceme posuzovat kvalitu určitých informací, což bychom měli vždy, musíme vzít do úvahy nejen vlastní text nebo zdroj, tak jak je sám o sobě, ale také zvažovat, jaké jsou naše vlastní informační potřeby a možnosti. Například já si poměrně pohodlně přečtu článek v Review of Educational Research, ale u The Lancet pochopení detailů nebudu schopen. Pokud se budu chtít dozvědět nějaké obecnější informace o medicíně, pravděpodobně nepůjdu cestou prestižního lékařského časopisu, ale primárně sáhnu po nějakém popularizačním zdroji.

Problém, před kterým stojíme, má ještě jeden důležitý aspekt – dobrý vědecký text hledá, jak zaplnit nějaké konkrétní bílé místo na mapě poznání. Zajímá ho vždy jeden konkrétní aspekt, který chce dopodrobna prozkoumat.

Zatímco v mimovědecké praxi stojíme před složitou problematikou vlastního života, potřeb dítěte, které není buňkou v Petriho misce, ale živou bytostí s psychickou, somatickou, edukační, spirituální i sociální dimensí.

Ptejte se odborníků

V USA se poměrně běžně hovoří o tzv. zdravotní gramotnosti (health literacy). Aby člověk mohl být zdravý a s lékařem efektivně spolupracovat, měl by mít dostatečné množství informací, o kterých bude schopen poučeně hovořit. A právě v tom je v českém prostředí velký problém. Na jedné straně jsou pacienti, kteří na základě informací z lifestylových časopisů přicházejí s pevným přesvědčením o své diagnóze, obvykle značně nepravděpodobné, na straně druhé takoví, kteří vlastně nic nevědí a vědět nechtějí, pak se ale ani nemohou efektivně zapojit do léčby, která je komplikovanější než „spolkněte tuto tabletku před spaním."

Jak tedy postupovat? Na příkladu z USA se jako zásadní téma objevuje práce odborníků, kteří vybírají pro své pacienty relevantní zdroje, odstupňované dle složitosti a odbornosti. Nejde vždy jen o vzdělání klienta, ale také o jeho aktuální potřebu, zda je v dané oblasti nováčkem nebo již dlouhodobě osobně zkušeným pacientem atp. Jde přitom u některých nemocnic o zcela běžnou službu pacientům, kteří v čekárnách dostávají informační zdroje vytvářené na základě předchozí anamnézy, dopředu daného doporučení lékaře, informačního specialisty atp.

Základním bodem je tedy komunikace – mezi lékařem, psychologem,

pedagogem, sociálním pedagogem a dalšími zainteresovanými stranami a rodičem (nebo i mladým pacientem). Právě zde začíná výběr zdrojů, lze očekávat, že tito odborníci budou mít doporučení na vhodnou četbu nebo sledování videí, které pacient nebo rodič bude moci použít. Takový výběr zdrojů je přitom ideální v tom, že kvalitu již dříve posuzuje odborník, který současně vybere právě ty zdroje, které jsou čtenáři nejsnáze k dispozici a nejvíce se hodí pro jeho situaci. Je přitom ideální, aby na takovém výběru spolupracovalo více odborníků současně – i pro ně samotné může být perspektiva jiné profese silným obohacením.

Tato varianta je ideální také v tom, že klient přichází ke konzultaci s odborníkem připravený, chápe souvislosti, ví, na co se zeptat. A současně odborník může setkání nad určitým problémem podpořit tím, co klient četl, slyšel, s čím pracoval. Tato interakční varianta je zcela ideální, protože jednak optimalizuje čas a vytváří prostor pro efektivní intervenci, ale také vede k hlubšímu pochopení celého problému.

Jak hledat sám?

Pokud chceme (nebo z nějakého důvodu musíme) vyhledávat zdroje sami, bez podpory odborníka na danou problematiku, je možné se řídit několika poměrně obecnými, ale docela praktickými zásadami:

1. Nepracujte se sděleními na sociálních sítích nebo blozích. I když je publikují odborníci, mají často zkratkovitý charakter, není možné v nich věci vysvětlit do hloubky a hrozí velké neporozumění. Šance, že na Facebooku najdeme informaci, která uniká všem odborníkům, je v podstatě nulová.

2. Dobrým zdrojem informací jsou veřejnoprávní média (pokud umíte anglicky, tak výborným zdrojem je třeba BBC) nebo redakce časopisů, které mají na senzacích malý zájem. Příkladem časopisu, který se bude hodit pro základní orientaci například v psychologii, je Psychologie dnes. Pokud budete profesionální psychologové, tak jistě ne všechny texty budete přijímat s nadšením, ale pro základní přehled nejde o vůbec špatný zdroj, který umožní nasát základní pojmy, koncepty, témata, se kterými pak lze dále pracovat.

3. Především v angličtině existují výborné weby s profesionální redakcí pro sledování novinek, jako je třeba Scientificamerican nebo Newscientist.

4. Pokud je člověk v určité oblasti úplným nováčkem, dobrou službu udělají i popularizační knihy, v českém prostředí třeba z nakladatelství Portál či Grada, které mají vědeckou redakci a současně cílí na širší čtenářskou obec. Najdete zde publikace vztahující se k obecnějším diagnózám, přístupům nebo tématům.

5. Buďte opatrní tam, kde nejsou články podepsané nebo jsou v ostrém rozporu s tím, co říkají ostatní odborníci.

6. Pokud nevíte, zda danému zdroji věřit, zkuste se zeptat odborníků nebo knihovníků.

7. Nechte si pomoci od knihovny – knihovníci jsou informační specialisté, nikoliv správci zaprášených polic – téměř vždy dokáží pomoci s vyhledáním informací, které potřebujete a které budou na úrovni, která bude pro vás samotné dostupná. Stačí s nimi mluvit a říci jim to.

8. Kriticky se ptejte: Mohl mít z dané informace někdo konkrétní prospěch? Nepracuje s emocemi či senzací? Má v nadpisu vykřičníky nebo expresivní výrazy? Pracuje s pocitem konspirace? Píše se o dané věci ještě někde jinde? Má to skutečně uvedené zdroje? Pokud alespoň na jednu z těchto otázek odpovíte negativně, tak buďte více než ve střehu. Šance, že pracujete s nekvalitní informací, je velká.

Závěr

V seriálu The New Pope vystupuje fiktivní postava kardinála Angela Voiella, toho času státního sekretáře, která zdůrazňuje, že celý svůj život tráví tím, že se sama informuje. Co to znamená? Získává informace ze všech možných zdrojů, snaží se mít maximálně širokou síť lidí, kteří mu dodávají informace. Ty ale samy o sobě znamenají málo, tou hlavní hodnotou je právě jejich provázanost, ověřování kvality a schopnost se podle nich zachovat. Současná situace ve společnosti není taková, že by k informacím měl přístup jen velice malý okruh odborníků, ale jsou v podstatě zdarma dostupné komukoliv. To na jedné straně zásadně mění možnosti spolupráce mezi odborníky a jejich klienty, ale současně klade nároky na informační gramotnost a kritické myšlení. Jinak se totiž může stát, že místo lepší, poučenější a efektivnější intervence směrem k potřebnému upadneme do bludů a desinformací.

RNDr. Michal Černý

Naše rovnováha z.s.

PODPORA RODIN A DĚTÍ S HENDIKEPEM

Pro koho pracujeme a komu naše služby nabízíme?

Jednotlivým pracovníkům i týmům sociálních pracovníků, zdravotníků (praktických lékařů, pediatrů, psychiatrů, neurologů, klinických psychologů, fyzioterapeutů a všech dalších lékařských i nelékařských profesí).

K naší činnosti patří organizace a propagace multidisciplinárních týmů, vzdělávací programy, pořádání konference Mezinámi a podpora rodičů a dětí s libovolným typem hendikepu.

Proč jsme vznikli?

Jsme lidé z různých oborů, jejichž společným polem působení je pomáhání a rozvoj.

Mezi hodnoty, kterých si vážíme a které chceme činností předávat, je spolupráce, profesní pokora a hledání nových možností vedení případu, vzdělávání, léčby a celkové péče o lidi s duševními nebo sociálními problémy.

www.naserovnovaha.cz

Podporují nás:

Bulletin Kolibřík, vychází 4× do roka v ČR, číslo 11., 14. 6. 2021, ev. číslo: MK ČR E 23370.
Vytištěno PROprint spol. s.r.o.

Vydavatel: Naše rovnováha, z.s., Nová cesta 3, Mistřovice, 735 62 Český Těšín, IČO: 06185738.

Čtvrtletník Kolibřík vychází s vizí šířit informace o dostupných službách a o mezioborové spolupráci.

Redakční rada:

Bc. Monika Matulová, DiS. - šéfredaktorka
Mgr. Jakub Majetny – redaktor
Bc. Marta Matus – ilustrátorka
Mgr. Martina Káňová – korektorka
Gabriela Matulová – grafička